

Bijenalno priznanje koje dodjeljuje festival KotorArt

Za umjetnički iskaz koji ne poznaje granice kultura i nacija: Karmina Šilec dobitnica Nagrade Darinka Matić-Marović

Istaknuta slovenačka dirigentkinja, pozorišna rediteljka i kompozitorka Karmina Šilec dobitnica je ovogodišnje Nagrade Darinka Matić-Marović. Nagrada, koja obuhvata diplomu i novčanu nagradu, biće joj uručena u Kotoru, 24. jula, tokom prve večeri Pjace od filozofa, koja se ove godine održava pod nazivom Vox feminae.

Međunarodni žiri, sačinjen od renomiranih umjetnica iz polja muzičke umjetnosti sa prostora bivše Jugoslavije, donio je odluku većinom glasova. Članice ovogodišnjeg žirija su Dragana Jovanović, dirigentkinja (Srbija) - prva dobitnica nagrade, dirigentkinja Antoaneta Radočaj-Jerković (Hrvatska), dirigentkinja Branka Radošević-Mitrović (Bosna i Hercegovina), pijanistkinja Marina Mikić (Srbija) i predsjednica žirija, profesorka muzike Dobrila Popović (Crna Gora).

„Stalnom potragom za novom muzikom i novim poljima scenskog izraza Karmina Šilec kreira projekte sa različitim kompanijama, operским i dramskim kucama, festivalima i ansamblima širom svijeta. Originalnim i istraživačkim pristupom, Karmina je donijela svježinu u horsku muziku i muzičko pozorište gradeći sopstveni stil umjetničkog iskaza koji ne poznaje granice kultura i nacija“, istakla je predsjednica žirija Dobrila Popović.

Kako je dodala, smjelošću, provokativnošću i erudicijom Šilec je transformisala različite vokalne ansamble u vrhunske umjetničke formacije najvišeg ranga.

„Proširila je polje horskog, kamernog i solo pjevanja do najsloženijih stvaralačkih prostora u sveobuhvatna, višeformna umjetnička djela. Njeni projekti su nagrađeni velikim međunarodnim nagradama u scenskim oblastima koji uključuju muziku. Doprinos razvoju muzičke umjetnosti na našem prostoru je i poseban vid djelovanja Karmine Šilec vezan za muzičku baštinu i njenu implementaciju u savremeno stvaralaštvo“, dodala je Popović.

Kako napominje, interpretacionom sintezom koja obuhvata nasleđe narodnih pjesama, igara i muzike, Šilec koristi specifikum nasljeđa kao model za svoju savremenu umjetničku kreaciju.

„Imajući u vidu izuzetno bogatu biografiju, posvećenost i predanost životnom izboru, njeno umjetničko i muzičko-edukativno pregalaštvo, Žiri je uvažio i čvrste preporuke institucija koje su je kandidovale kao aktivnog dijela kulturnog života ovih prostora. Sama činjenica da Nagrada nosi ime Darinke Matić-Marović, persone koja je bila satkana od ljubavi i poštovanja prema muzici, a posebno inovativnosti i permanentnom istraživanju zvučnih prostora i izvođačkih mogućnosti ljudskog glasa, direktno upućuju na osobine koje laureatkinju nagrade treba da krasi“, istakla je Popović.

Podsjetimo, u čast jedne od najznačajnijih predstavnica muzičke umjetnosti u regionu, Darinke Matić-Marović, KotorArt je uspostavio bijenalnu nagradu sa njenim imenom 2021. godine, koja se dodjeljuje istaknutim umjetnicama za djela ili ostvarenja koja predstavljaju izuzetan doprinos razvoju muzičke umjetnosti na prostoru bivše Jugoslavije, kao i za ženske stvaraoce porijeklom sa ovog prostora.

Karmina Šilec uspješno realizuje projekte s različitim kompanijama, pozorišnim i operskim kućama, festivalima i ansamblima širom svijeta. Njeni projekti ovjenčani su brojnim međunarodnim nagradama, uključujući nagrade Music Theatre Now, za djela Trenos i Immemorial, i Međunarodnu nagradu Robert Edler. Njeni projekti izvode se na visoko cijenjenim scenama i festivalima, među kojima su Pariski jesenji festival, Ruhrtriennale, Prototype Festival u Njujorku, Moskovski vaskršnji festival, Musikfestspiele u Drezdenu, Melburnški festival, Auditorium u Rimu, Kulturni centar Hong Konga itd. Kreativno pristupa savremenim političkim temama težeći da doprinese prihvatanju Drugosti – bavi se mizoginijom i seksizmom kroz ispitivanje žena u izolovanim sredinama (manastiri, logori), istražuje himenologiju, korsteći se u svom radu istraživanjem nevinosti kao fenomena.

Njen najnoviji rad Milica kritički osvjetljava problem femicida u Evropi. Razvila je jedinstveni umjetnički koncept – choregie s fokusom na kreativni proces koji dovodi muzički pojam komponovanja do pozorišnih aspekata interpretacije. Umjetnička je direktorica produkcijske kuće Camina Slovenica.

<https://www.portalanalitika.me/clanak/za-umjetnicki-iskaz-koji-ne-poznaje-granice-kultura-i-nacija-karmina-silec-dobitnica-nagrade-darinka-matic-marovic>

Izvirni in raziskovalni pristop

Dirigentki in skladateljici Karmini Šilec mednarodna nagrada Darinke Matić Marović

FOTO: Iztok Bončina

V čast eni najpomembnejših ustvarjalk na področju glasbene umetnosti v širšem mednarodnem prostoru Darinke Matić Marović je mednarodni festival KotorArt - Don Brankovi dnevi glasbe - ustanovil nagrado z njenim imenom. Podeljujejo jo umetnicam za njihova dela in dosežke, ki predstavljajo izjemen prispevek k razvoju glasbene umetnosti na področju nekdanje Jugoslavije. O dobitnici nagrade je odločala mednarodna žirija, ki jo sestavljajo priznane teoretičarke in glasbenice. Nagrado bodo podelili v Kotorju, 24. julija, na v sklopu dogodkov Vox feminae na Trgu filozofov.

Mednarodna žirija je v utemeljitvi poudarila, da so bili projekti **Karmine Šilec** nagrajeni s pomembnimi mednarodnimi nagradami za delovanje na scenskih področjih, ki vključujejo glasbo. Njen prispevek k razvoju glasbene umetnosti v našem prostoru je tudi posebna oblika delovanja, povezana z glasbeno dediščino in njeno implementacijo v sodobno ustvarjalnost.

Drznost, provokacija in erudicija

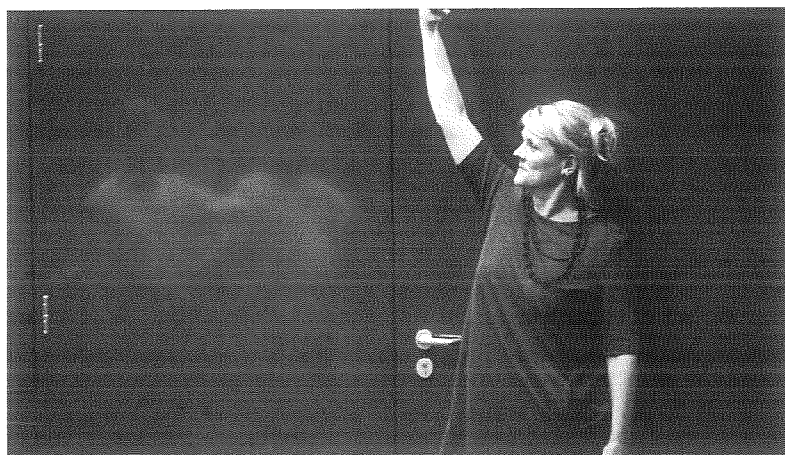
»Karmina Šilec, slovenska umetnica širokega spektra delovanja, dirigentka, gledališka režiserka in skladateljica, ki nenehno išče novo glasbo in nova področja odrskega izražanja, ustvarja projekte z različnimi opernimi in dramskimi hišami, festivali in ansambli po vsem svetu. Karmina je z izvirnim in raziskovalnim pristopom v zborovsko glasbo in glasbeno gledališče vnesla svežino ter zgradila lasten stil umetniškega izražanja, ki ne pozna meja kultur in narodov. Karmina Šilec je s svojo drznostjo, provokativnostjo in erudicijo preoblikovala različne vokalne zasedbe v vrhunske umetniške formacije najvišjega ranga«, je poudarila predsednica žirije **Dobriča Popović**.

Darinka Matić Marović (1937-2020) iz Kotorja je bila dirigentka, profesorica in prva ženska rektorica s kar petimi mandati na Univerzi za umetnost v Beogradu. V petinštiridestletni dirigentski karieri je vodila več kot deset tisoč koncertov po vsem svetu. »Odločna, ostra, osredotočena, neomajna, čustvena, močna v svojem nastopu, nežna v srcu - je predstavljala steber domače kulture in umetnosti ter postavljala

Delo, Peter Rak, 5.7.2023

<https://www.delo.si/kultura/glasba/izvirni-in-raziskovalni-pristop/>

Karmina Šilec je dobitnica mednarodne nagrade za izjemen prispevek k razvoju glasbene umetnosti

Karmina Šilec. Foto: Darja Štravs

Karmina Šilec je letošnja dobitnica mednarodne nagrade Darinke Matić Marović za dela in dosežke, ki predstavljajo izjemen prispevek k razvoju glasbene umetnosti.

V čast eni najpomembnejših ustvarjalk na področju glasbene umetnosti v širšem mednarodnem prostoru **Darinki Matić Marović** je mednarodni festival KotorArt – Don Brankovi dnevi glasbe – ustanovil nagrado z njenim imenom. Podeljujejo jo umetnicam za njihova dela in dosežke, ki predstavljajo izjemen prispevek k razvoju glasbene umetnosti na področju nekdanje Jugoslavije. O dobitnici nagrade odloča mednarodna žirija, ki jo sestavljajo priznane teoretičarke in glasbenice.

Nagrado bodo Karmini Šilec podelili v Kotorju, 24. julija, v sklopu dogodkov “Vox feminae” na Trgu filozofa.

Delo Karmine Šilec povezano z glasbeno dediščino

Mednarodna žirija je v utemeljitvi poudarila, da so bili projekti Karmine Šilec nagrajeni s pomembnimi mednarodnimi nagradami na scenskih področjih, ki vključujejo glasbo. Prispevek Karmine Šilec k razvoju glasbene umetnosti v našem prostoru je tudi posebna oblika delovanja, povezana z glasbeno dediščino in njeno implementacijo v sodobno ustvarjalnost. “*Karmina Šilec, slovenska umetnica širokega spektra delovanja, dirigentka, gledališka režiserka in skladateljica, ki nenehno išče novo glasbo in nova področja odrskega izražanja, ustvarja projekte z različnimi opernimi in dramskimi hišami, festivali in ansambli po vsem svetu. Karmina je z izvirnim in raziskovalnim pristopom v zborovsko glasbo in glasbeno gledališče vnesla svežino ter zgradila lasten stil umetniškega izražanja, ki ne pozna meja kultur in narodov. Karmina Šilec je s svojo drznostjo, provokativnostjo in erudicijo preoblikovala različne vokalne zasedbe v vrhunske umetniške formacije najvišjega ranga,*” je poudarila predsednica žirije Dobrila Popović.

Matić Marović je bila dirigentka, profesorica in rektorica

Darinka Matić Marović (1937-2020) iz Kotorja je bila dirigentka, profesorica in prva ženska rektorica s kar petimi mandati na Univerzi za umetnost v Beogradu. V petinštiridesetletni dirigentski karieri je vodila preko 10.000 koncertov po vsem svetu. Odločna, ostra, osredotočena, neomajna, čustvena, močna v svojem nastopu, nežna v srcu – je predstavljala steber domače kulture in umetnosti ter postavljala visoka merila novim generacijam umetnikov.

Lokalec, Jul 04, 2023

<https://lokalec.si/novice/karmina-silec-je-dobitnica-mednarodne-nagrade-za-izjemen-prispevek-k-razvoju-glasbene-umetnosti/>

INTERVJU Šilec: Seksizam ima duboke korijene u tradiciji

Dobitnica nagrade "Darinka Matić Marović", istaknuta umjetnica Karmina Šilec, za "Vijesti" govori o ovom priznanju, svom stvaralaštvu, istraživanjima, muzici danas u kojoj pomjera granice i spaja (naizgled) suprotnosti, a najavljuje i novi projekat koji je inspirisan čestim pobačajima ženskih fetusa u Crnoj Gori

Karmina Šilec, Foto: Ivan Vinovski

Slovenačka umjetnica širokog dijapazona djelovanja, istaknuta dirigentkinja, pozorišna rediteljka i kompozitorka **Karmina Šilec** za "Vijesti" govori kao laureatkinja ovogodišnje nagrade "Darinka Matić Marović" koju dodjeljuje Međunarodni festival KotorArt, a biće joj uručena sutra na Pjaci od filozofa.

U stalnoj potrazi za novom muzikom i drugačijim poljima scenskog izraza, Šilec je kreirala brojne projekte koji su nagrađivani širom svijeta. Kreativno pristupa savremenim političkim temama s težnjom da doprinese prihvatanju različitosti, bavi se mizoginijom i seksizmom kroz ispitivanje žena u izolovanim sredinama (manastiri, logori), istražuje himenologiju, ali i nevinost kao fenomen, dok njen najnoviji rad "Milica" kritički osvjetljava problem femicida u Evropi, navodi se u njenoj biografiji... Šilec otkriva i da je njen naredni projekat inspirisan čestim pobačajima ženskih fetusa u Crnoj Gori...

O svemu tome, Karmina Šilec govori više za "Vijesti", predstavlja i objašnjava svoja interesovanja i istraživanja i iznosi impresije povodom nagrade koja se dodjeljuje u čast jedne od najznačajnijih predstavnica muzičke umjetnosti u regionu - **Darinke Matić Marović**...

Dobitnica ste nagrade "Darinka Matić Marović" koju, u čast jedne od najznačajnijih predstavnica muzičke umjetnosti u regionu, dodjeljuje Međunarodni festival KotorArt. Kako doživljavate ovo priznanje, s obzirom na lik i djelo umjetnice po kojoj nosi ime?

Velika mi je čast što sam dobitnica ove nagrade. Prvo, upravo zato što je nazvana i inspirirana radom velike umjetnice, čiji sam rad upoznala već u svojim formativnim godinama. Drugo, jer je to nagrada za djelovanje u regiji, s kojom vežem značajni dio svog života; od istorijske

povezanosti, odnosno sredine u kojoj sam odrasla, do šire kulturološke navezanosti koja me i danas inspiriše u umjetničkom radu.

Priznanje će Vam biti uručeno u Kotoru, 24. jula, na prvoj večeri Pjace od filozofa, koja se ove godine održava pod nazivom "Vox feminae". Kako kombinacija tih segmenata festivala (ove nagrade i programa u sklopu kojeg će Vam biti dodijeljena) korespondira sa samim Vašim djelovanjem i umjetnošću?

Polazne tačke mojih projekata su različite, ali dosta često se bavim temama ženskog stvaralaštva u posebnim društvenim okolnostima. U tom smislu nastali su projekti s muzikom koja se izvodila u ženskim samostanima u baroku ili, dalje, muzikom koja se izvodila u ženskom internacionalnom logoru na Sumatri, do zadnjeg u kojem istražujem teme roda i složenu tematiku društvenog poretka kroz pogled na instituciju virdžina. I moj idući projekat ispituje teme drugosti, nadzora, reproduktivnih prava, tehnologiju kontrole i nove vrste dominacije nad ženama. Moje polazište za projekat je fetid koji se praktikuje i u Crnoj Gori. Tako da, ovogodišnje teme tog segmenta festivala izvanredno korespondiraju sa mojim trenutnim temama o svijesti društva, njegova uvjerenja, prošlost i sadašnjost, znanja i zablude.

Koliko je važno na ovaj način učiniti vidljivi(ji)m žensko stvaralaštvo u muzici, s obzirom na to da su kroz istoriju žene u sferi muzike često bile zanemarene ili potisnute?

U savremenom liberalnom društvu njegujemo svoju slobodu izbora u različitim područjima, od načina poziva, svjetonazora, religije, stila, do seksualnih preferencija i rodnog identiteta. Svi ovi izbori često imaju visoke cijene i zahtijevaju puno snage. Važno je stalno podizati svijest, mi imamo tu odgovornost. Ništa ne bismo trebali uzimati zdravo za gotovo jer bi se stvari mogle neočekivano promijeniti. Tko bi mogao zamisliti da ćemo u 21. vijeku opet imati sve te moralne i političke rasprave o pravima žena da odlučuju što će se dogoditi s njihovim tijelima? Da su porodično i seksualno nasilje, niže plate, nedostatak pristupa obrazovanju i neadekvatna zdravstvena zaštita i dalje problemi? Ili čak da još postoje žene koje ne smiju imati vlastite pasoše ili možda moraju tražiti dopuštenje od muškog pratioca kako bi putovale?

foto: Ivan Vinovrški

U principu mi smeta svaka getoizacija žena i kada se time želi pokazati afirmativni gest. Kao primjer navodim rječnik Grove koji ima posebnu knjigu u kojoj su navedene ženske kompozitorke. Ali, stvar s takvim pitanjima je, da ih moramo artikulirati, čak ponavljati uvijek iznova važne stvari koje smo naučili na putu kako bi društvo moglo ići dalje. Seksizam ima duboke korijene u tradiciji, i ljudi su ga internalizovali na takav način da ga više ni ne prepoznaju. Najgore je što su žene često nesvjesno njegovi (re)proizvođači. Ali svakako su takve inicijative važne jer daju glas za prava žena kroz umjetnost kako bi angažovale društvo da zagovara prava djevojčica i žena.

Jeste li, kao žena, osjetili takvu, getoiziranu, pa i seksističku atmosferu, od kada ste bili na početku svoje karijere, možda čak i obrazovnog puta, pa do danas? Koliko se toga promijenilo i koliko toga još treba mijenjati - kakvo je stanje trenutno?

Dirigovanje je vjerovatno područje koje je dosta specifično za afirmaciju umjetnica, jer je oduvijek bilo muško područje. Nedavno je dirigent **Vasilij Petrenko** uznemirio svjetsku javnost izjavom da muzičari "drugačije reaguju kad ispred njih stoji muškarac". Isto vrijedi i za dirigenta **Panulu** koji je kaže: "Trude se, ali to je nešto sasvim drugo. To je čisto biološko pitanje"... Često pokušavam objasniti kako je istorijski gledano dirigovanje naizgled bilo gotovo potpuno muško područje. Kad se dirigovanje početkom 20. vijeka učvrstilo i afirmisalo kao profesija, žene još nisu imale toliko emancipirane društvene pozicije, da bi se mogle ravnopravno pojavljivati na podijumu, pa se stoga dirigovanje u svijesti javnosti poistovjećivalo s tzv. muškim svojstvima: kontrola, dominacija i moć. Posljednjih decenija novi koncept dirigovanja, koji više ne temelji toliko na tako stečenom autoritetu, počeo je nadmašivati stari. Tako je danas sve više uspješnih dirigentica.

Na svom putu sam često nailazila na više postavljenu ljestvicu. Zato bi katkad najradije odgovorila samo jednom rečenicom: "Bila sam prisiljena ignorisati mnoge ljude." Umjetnici katkad nije dovoljno biti dobra o tome što radi. Dok je nasmijana i ugodna te se mora hrabro pretvarati da joj nije stalo, mora se nositi s nepoštovanjem, zanemarivanjem, pa čak i nasiljem. Od oboje: od muškaraca u njihovim projektima kao i od muških kritičara. I što je još iznenađujuće - (pre)često i od žena." Ono što sam primijetila kao još tragičnije u svemu ovome je to što se žene prečesto zapravo takmiče jedna s drugom, a ne s muškarcima. Ako u tom 'muškom krugu' ima mjesta za žene, one se počinju međusobno takmičiti za ta mjesta. Bore se međusobno, a ne sa svima u sobi. Žene sa ženama. Bore se za ostatke umjesto za cijele obroke. I to je zapravo ono najtužnije.

Na koji način je i koliko moguć doprinos muzike i umjetnosti generalno u svim tim pitanjima i prihvatanju različitosti u društvu?

Trudim se da moji projekti budu platna na koja se projektuju sadržaji i društvene situacije, te da moji radovi budu mjesto za rasprave, osporavanja i provokacije, pogotovo ideja koje su nedovoljno propitane. Srećna sam što imam slobodu u izražavanju različitih ideja. Ovo je za mene velika i važna privilegija.

Veljerujem da ovakvi projekti rušenjem granica mogu postati metafora za otvaranje misli, percepcije, iskustva. Daju različite semantičke smjernice i daju prostor za pitanja za naše moderno društvo. Pokušavaju držati ogledalo tome ko smo, kako razmišljamo.

Kroz ispitivanje žena u izolovanim sredinama kao što su manastiri i logori, detaljnije ste pristupili određenim fenomenima... Možete li sa čitaocima podijeliti kako su ta istraživanja izgledala, na šta je bio Vaš fokus i koji su rezultati?

Takav primjer je veći rad inspirisan fenomenom virdžine. Cijeli projekat pod nazivom BABA obuhvata više radova: tri knjige, operu, eksperimentalnu zvučnu instalaciju, muzičke projekte. BABA se oslanja na antropološka i druga istraživanja kako bi se od materijala razvila višestrana performativna forma.

Knjige "Kolosalna balkanska fikcija" i "Katalog" su literarni i esejističko - teoretski produkt šire istrage koju sam radila na Harvardu prije nekoliko godina. Predstavljaju narativno putovanje kroz mjesta i vremena koja se savijaju pod plodovima romantične zapadnjačke mašte. A muškarača, Tobelija, s lepica i Stana žive na prostoru koji danas nazivamo Balkanom. Stvorila sam intuitivnu konceptualnu mrežu između muzike, zapadnjačkog pogleda,

sladobola, hetero-romantičarske ideologije i Adamova rebra, falocentrične gravitacije i djevičanstva. Dramaturški luk postavlja pitanja o izboru i seksualnom identitetu u savremenom društvu kroz nestajuću praksu virdžina. Ko je virdžina i kakav je njezin identitet? Podređuje li se zaista imperativu zajednice ili preuzima stvari u svoje ruke? Kakav je osjećaj izgubiti jezik svog tijela, jezik koji zapravo nikada niste naučili? Kakva je njezina percepcija sebe i percepcija 'drugoga', naspram koga se zapravo uspostavlja ili definiše? BABA na neki način drži ogledalo ograničenja i izbora koji se odnose na rod i seksualnost koji danas izlaze na vidjelo. U radu pokušavam komunicirati i problematično predstavljanje fenomena virdžina i negirati moć mnogih pretjerano generalizovanih i često uvredljivih slika u oblikovanju popularne slike o njima.

Sve započinjem mojim pohodom na jug, na ljude, slike i mirise tih krajeva. U tekstovima punim digresija o Jugoslaviji zanima me koncept djevičanstva s obzirom na teološke, političke, društvene i ekonomske uticaje koji su oblikovali njegovu koncepciju: djevičanstvo kao trijumf nad imperativom tijela - kao trijumf volje. Kroz instituciju virdžina zanima me i 'istraživanje mita' te jedna posebna djelatnost virdžina - izvođenje muzike. BABA je također inspirisana i posljednjim preživjelim laboratorijem usmene poezije u homerskoj tradiciji - guslarima. Gusle su savršen alter ego instrument jer su toliko bliske ljudskom glasu. Ujedno je simbolički instrument muške moći, svetinja patrijarhata.

U operi koja je imala premijeru februara 2023. u San Francisku fokus sam usmjerila još više u taj dominantni zapadni narativ o Balkanu i virdžinama, koji mi čini problematičan, prvenstveno zbog razlike u moći između "balkanskih subjekata" i zapadnog promatrača. Opera stoga raspravlja o epistemičkoj moći zapadnog promatrača nad balkanskom "jedinstveno nasilnom i čašću opsjednutom" kulturom koju mediji, antropološki izvori, putopisi i popularna kultura često senzacionalizuju te daje oštru kritiku načinu na koje Zapad prikazuje Balkan, što se često čini još jednim slučajem internalizovao kolonijalizma.

Koliko je Vama lično sve to bilo izazivno, ali i teško, s obzirom na osjetljivost teme? Sa druge strane, kako su reagovala žene koje su bile u centru Vaših istraživanja i u krajnjem kakve su reakcije sredine?

Najveći problem kod takvih projekata zapravo je otežana dostupnost resursa. Česti su slučajevi kada je potrebno dosta vremena posvetiti prepisivanju iz rukopisa, traženju izvora po raznim knjižnicama i arhivima širom svijeta. U svakom slučaju, ova faza stvaranja je najuzbudljivija jer donosi mnoga iznenađenja.

Recepcija takvih sadržaja uvijek je pozitivno prihvaćena. Sjećam se nekoliko negativnih reakcija pojedinih katoličkih sveštenika na projekat "Musica Inaudita" s muzikom koju su komponovale časne sestre. Još najradikalnije je javnost podijelio "Na juris in the mood!" s muzikom borbe protiv fašizma, gdje se nakon više decenija ponovo izvodila partizanska muzika.

Posebno važan segment Vašeg rada je implementacija muzičke baštine u savremeno stvaralaštvo, a što obuhvata nasljeđe narodnih pjesama, igara i muzike, koje koristite kao model za svoju savremenu umjetničku kreaciju. To je primijetila i predsjednica žirija Dobrila Popović. Kako se međusobno prepliću i kakav je međusobni uticaj muzičkog nasljeđa i savremenog izraza?

Radi se o umnožavanju spojeva između nekoliko akustičkih kultura i neočekivanih jukstapozicija. Ponekad koncept donosi ukrštanja i hibridizacije inače udaljenih muzičkih identiteta, istorija i tradicija. U nekim radovima stvaram muzički jezik koji je čak "izmišljena etničnost" (fictional ethnicity) ili izmišljene reference na tradicionalno nasljeđe. Muzika se

poigrava dualnostima između sakralnog i profanog, urbanog i ruralnog, ljudskog i "visokog", analognog i digitalnog, monofonog i polifonog... Neki projekti uključuju i koncept elektro akustične muzike gdje se izvori zvuka transformišu i njima se manipuliše. Unaprijed snimljeni djelovi se obrađuju koristeći različite glasove, zvukove objekata (recimo tepsija) i instrumenata. Katkad pristupam i hibridizaciji zvukova instrumenata. U projektu "Šema" elektro smo izvodili na izmišljenom muzičkom instrumentu, inspirisanom guslama. Najviše me naravno zanima glas, zato skoro u svim projektima upotrebljavam proširene vokalne tehnike. Zanima me korišćenje karakterističnih glasova, jedinstvenih glasova. Ponekad su mi čak draži od standardizovanih i akademskih glasova. Volim različite boje, različite kvalitete: niske, nazalne, svijetle, djevojačke, sirove, nježne glasove, pa čak i glasove pušača... Sve su to za mene zaista nezamjenjivi glasovi.

Razvili ste jedinstveni umjetnički koncept "choregie" s fokusom na kreativni proces koji dovodi muzički pojam komponovanja do pozorišnih aspekata interpretacije. Kako je nastao taj koncept, na čemu se zasniva i koliko se razlikuje od tradicionalnih pristupa komponovanju i/ili interpretacije muzike?

Riječ "choregie" vuče korijene iz grčkog jezika gdje su "choregi" trebalo da budu biti pokrovitelji umjetnosti, a ideja o razvoju pojma "choregie" umnogome se crpi iz grčke tragedije i posebno uloge hora u njoj. Pojam nove muzike (New music theatre Choregie), međutim, odnosi se na muziku koja predstavlja samu osnovu i glavni dio svih projekata - muziku našeg doba, kao i na muziku koja se ne čuje često na pozornicama i stoga se smatra "novom", poput srednjovjekovne muzike, etničke muzike ili muzike preuzete iz određenih konteksta, npr. socioloških ili istorijskih... Osnovna dispozicija "choregie" je muzika koja se odnosi na druga područja. Muzika posebno postaje zanimljiva na drugačiji način jer dobija reference u nemuzičkom svijetu. Muzika, jezik, vokalizacija, vizuelno, pokret i nadasve kontekst, koegzistiraju, nadopunjuju se ili stoje jedni uz druge u određenoj ravnopravnosti. Svi oni nose različita značenja i ovim suživotom može se postići i treće značenje. A ovo je tako zanimljivo.

Sve u svemu, koji su najveći izazovi umjetničkog, muzičkog stvaralaštva u današnjem svijetu i kako se suočavate sa njima, možda ponajviše u kontekstu vještačke inteligencije, ako uzmemo u obzir da je robot nedavno dirigovao koncertom u Seulu? A pored toga, tu je i stalni trud i angažman privlačenja, zadržavanja, ali i stvaranja i njegovanja publike?

Vještačka inteligencija na trenutnom stupnju upotrebe ne utiče negativno na naše stvaralaštvo. Suprotno, upotreba savremene tehnologije mi je izazov. Razvijam projekte kod kojih upotrebljavamo elektro-akustičnu muziku, uživo transformišem i manipulišem zvukove, razvijam projekat sa uključivanjem robotike i "gesture control" ... Mislim, da će uvijek (barem još neko vrijeme) ostati potreba za živu interakciju među ljudima. Mnogima je slušanje muzike bez same posjete koncertnoj dvorani dobro iskustvo (možda čak i bolje), ali svakako pozorište traži zajednicu ljudi. Mislim da postoji veći strah od potencijalne negativne upotrebe ili čak zloupotrebe vještačke inteligencije nego od eksperimenata s robotima dirigentima i, naravno, da će veća upotreba umjetne inteligencije zamijeniti rad pojedinih profesija, što će značiti nužnost prekvalifikacije mnogih u druge sektore. Dolaze uzbudljiva vremena.

Imate li neka očekivanja od gostovanja u Crnoj Gori, da li je to Vaš prvi put na KotorArtu ili u Kotoru?

Veselim se posjeti KotorArtu i Crnoj Gori. Sa najvećom radoznalošću čekam predavanje o femicidu u sklopu "Vox feminae", jer je to baš tema mog idućeg projekta, inspirisanog čestim pobačajima ženskih fetusa u Crnoj Gori.

Istraživanje uloga svih izvođača u ansamblu i na sceni

Primjećujete li neke posebne ili drugačije reakcije publike pri upoznavanju sa konceptom "choregie", kako to publika doživljava Kako vidite budućnost "choregie" koncepta u Vašem umjetničkom izražavanju, a možda i u široj primjeni?

"Choregie" u određenim pojavnostima moguće je razumjeti kao "music beyond opera". Teško je natanko pojasniti kakva je razlika između "choregie" i "opera". Ipak mi se čini da je najpoželjniji temelj opere ideja prisutnosti protagoniste u određenom intenzitetu odnosa među njima. Tako je pažnja gledalaca usmjerena na izvođače, na njihovu izražajnost, na njihovu tjelesnost na pozornici, i to kako ostvaruju svoje likove. Kod "choregie" neki središnji protagonista, koji bi privukao većinu pažnje gledalaca, a koji je karakterističan za operu, ne postoji. Tako gledaoci slijede po cjelokupnoj "choregie" pokrajini - među zvukom i vizualnim, prvo po detaljima i drugi put po cijelini. "Choregie" projekti su pozorišni, ali bez tradicionalnog razumijevana dramskog kao u operi ili mjuziklu; njegova dramatičnost proizlazi iz načina na koji se izvode muzika i drugi pozorišni elementi, a ne kroz glumu u klasičnom smislu. "Choregie" se fokusira na proces stvaranja koji dovodi muzički pojam kompomovanja u pozorišne aspekte izvedbe i postavljanja. Meta kompozicija ili još bolje emancipovana kompozicija nastaje pozicioniranjem različitih muzičkih i pozorišnih materijala u veću kompoziciju. Tretiranje glasa, teksta, pokreta, svjetla, slike, zvuka, gesta i drugih elemenata pozorišne predstave temelji se na muzičkim principima i kompozicijskim tehnikama, pa se muzičko mišljenje odnosi na predstavu u cjelini.

A umjetnici, izvođači?

U radu sa izvođačima pokušavam dosegnuti da svaki izvođač ima jednaku pažnju i značenje u kreaciji događaja. Gre za demokratsko građu, pravila, dogovore, strukture, ideje, koji izvana mogu djelovati i kao virtuoznost, ali je osnova, da je iza svake odluke proces o tome gdje su elementi (od pokreta stopala ili rekvizita do riječi ili napjev) promišljeni kolektivno. Važno je izvanredno istraživanje kreativnih uloga svakog pojedinačnog izvođača.

Mislim da je koncept dobro prihvaćen, iako je kao forma u nekom limbu između područja, jer preispituje odnose između performativnih i muzičkih. Što se tiče odnosa izvođača, sigurno se desio intenzivni susret različitih mentaliteta ali u svakom slučaju traži put ka tome kako vidjeti savremenu muziku u njezinoj drugačijoj performativnosti (izvedbenosti).

U razgovorima s muzičarima se u početnim terminima pojavljuje i pitanje da li razumijem muziku kao nedovoljnu, pa joj dodajem još neke vanjske referentne okvire. Nikako! U pitanju je potpuno drugačije iskustvo i ta drugačija percepcija muzike. Muzika može biti zanimljiva na drugačiji način kada dobije reference u nemuzičkom svijetu. Kad pripremam određenu muziku, paralelno s time već od samog početka počinjem misliti i na druge reference. Ponekad je to svjetlo, riječ, prostor, ponekad više referenci istovremeno. A katkad nijedna. I tada se desi klasična koncertna izvedba. Bez tih drugih referenci je muzika intimnija.

"Carmina Slovenica" je susret prošlosti i savremene kreativnosti

Ansabl "Carmina Slovenica" na čijem ste čelu poznat je po eksperimentalnim vokalnim izvedbama... Kako radite na njihovom razvoju, jedinstvenom stilu i kako konvencionalne norme i/ili tehnike korespondiraju sa time? Koliko je zapravo važno istraživanje novih polja u umjetnosti, a koliko je istovremeno i teško dokučivo?

Kod kreiranja programa uvijek sam slijedila ideju, da moraju biti naši programski muzeji, gdje se dešava susret s najvećom umjetnošću iz prošlosti, a istovremeno uvijek predstavljati savremenu kreativnost i dati joj mogućnost da bude izvedena i viđena. Tako je i logično došlo do prepoznatog identiteta ansambla. Iza toga je sistematski rad na više polja. Izvođači su

tako djelovali po "choregie" metodi, koja se koristi u svim segmentima i uključuje pet elemenata: pokret, glasovni eksploratorij, kiparjenje, imaginaciju i ritualizovanje.

Šta za Vas znači predvoditi ansambl poput "Carmina Slovenica", koji su izazovi sa kojima se suočavate, bilo u produkcijskom kontekstu ili kada je u pitanju prezentacija Vašeg rada, publika, gostovanja i slično?

Carminu Slovenicu predvodim od 1989. i od tada smo gostovali u svim cjelinama, na najuglednijim pozornicama i na preko 80 festivala... Sve to vrijeme održavati vrhunski kvalitet značilo je istovremeno i sistematski obrazovni sistem kroz Pjevačku školu CS. Uz to je program obuhvatao i organizaciju koncertnih ciklusa, music theatre choregie festivala, bogat izdavački program. Zahtjevi i odgovornost su rasli sa većom ekponiranošću i međunarodnim saradnjama i koprodukcijama. Prije nekoliko godina promijenili smo produkcijski model "Carmina Slovenice" i od tada djelujemo projektno, čuveni vokalni teatar "Carmina Slovenica" više nije dio programa.

Vijesti, Jelena Kontić, 23.07.2023.

https://www.vijesti.me/kultura/666567/intervju-silec-seksizam-ima-duboke-korijene-u-tradiciji?utm_campaign=vijesti_share_counter&utm_medium=app_android&utm_source=vijesti_android&fbclid=IwAR3wSCF5OWanfe8r7KcbCjOkiveXdoOxXa88ekQHVQ3sAnsB6JkY5vkl-qA

Novi projekt Karmine Šilec: Kritika zahodn(jašk)ega pogleda na Balkan

V ameriškem Z Space, vodilnem prizorišču za uprizoritvene umetnosti v San Franciscu, bo od 23. do 28. februarja premiera sodobne opere *Baba: Življenje in smrt Stane*. Avtorica, skladateljica in režiserka je Karmina Šilec.

Prizor iz opere *Baba* Osebni arhiv Karmine Šilec

Karmina Šilec pripravlja v ZDA z žensko zasedbo iz San Franciscu - Kitka - premiero svoje nove opere *Baba: Življenje in smrt Stane*. Na sporedu bo od 23. do 26. februarja v Z Space v San Franciscu. Kot pojasni avtorica, "se glasbeno gledališče opira na antropološke raziskave te prakse in razvija večplastno performativno obliko. Opera se navdihuje v življenju zapriseženih devic Balkana, žensk, ki po zaobljubi celibata prevzamejo moški družbeni spol". (Tematiko je v literarnem žanru odmevno predstavila v večdelnem knjižnem projektu, portretni zbirki *Baba: kolosalna balkanska fikcija*, izdanem pri založbi Sanje leta 2021.)

Projekt je nastal v sodelovanju med fundacijo Hewlett Packard in njenim programom za naročila novih del s področja gledališča in glasbenega gledališča ter zasedbo Kitka

Za uresničitev vizije Karmine Šilec zasedba Kitka združuje dvanajst multidisciplinarnih izvajalk, izkušenih na različnih umetniških področjih. Delujejo v dramskem gledališču, skladajo in izvajajo glasbo različnih žanrov. Vsem pa je skupna strast do izvajanja vokalne glasbe razširjenih vokalnih tehnik, s poudarkom na tradicionalni glasbi slovanskih kultur. Med umetniškimi sodelavci so scenograf Dorian Šilec Petek, Sidra Bell, mednarodno priznana koreografinja, oblikovalec luči G. Chris Griffin in drugi.

Edinstveno nasilna, s častjo obsedena kultura

"Poskušamo govoriti o problematičnih predstavitev fenomena zapriseženih devic in zanikati moč posplošenih podob pri oblikovanju predstave o njih. Ta dominantna 'zahodna pripoved' o balkanskih in zapriseženih devicah je problematična predvsem zaradi razlike v moči med 'balkanskimi subjekti' in zahodnim opazovalcem. Slednji ima namreč navidezno avtoriteto za ocenjevanje in opredeljevanje prvega, saj ima podporo v avtoritativnih izobraževalnih ustanovah in v zgodovini neravnovesja moči kot posledic politike in ekonomije. *Baba* razpira

temo o tej epistemični moči zahodnega opazovalca nad balkansko 'edinstveno nasilno in s častjo obsedeno' kulturo, ki jo mediji, antropološki viri, potopisni dnevniki in popularna kultura pogosto senzacionalizirajo ter ponuja ostro kritiko načinov, na katere je Zahod upodabljal Balkan, kar se pogosto zdi le še en primer ponotranjenega kolonializma," je o predstavi povedala Karmina Šilec.

Plakat za novo opero Baba: Življenje in smrt Stane

Z Space je vodilno prizorišče za uprizoritvene umetnosti v San Franciscu. Njegovo poslanstvo je ustvarjati pogoje za umetniško tveganje, sodelovanje med umetniki, občinstvom in skupnostjo, vse v službi ustvarjanja, razvoja in predstavitve novih del. Najnovejši glasbeni projekt je nastal v sodelovanju med fundacijo Hewlett Packard in njenim programom za naročila novih del s področja gledališča in glasbenega gledališča ter zasedbo Kitka.

Karmina Šilec je v ZDA najbolj znana po projektu v produkciji Carmine Slovenice Toxic Psalms, ki je bila premierno predstavljena na festivalu Prototype 2015 v Brooklynu v New Yorku. "Živahno teatralen, žanrsko raznolik, nenavaden v svojih tehnikah, eklektičen v svojem glasbenem slogu in politično nabit," je zapisal o Toksičnih psalmih The New York Times.

Baba kot platno, kot intuitivna pojmovna mreža

"Baba predstavlja multidisciplinarni in nepripovedni pogled na tradicijo balkanskega epskega pripovedovanja, medtem ko raziskuje teme spola, običajev in kompleksnost tematike zaprisežene device. Predstava prinaša tudi kritiko zahodnega pogleda na Balkan. Projekt postavlja vprašanja o drugosti, o instituciji zapriseženih devic in o tem, ali je zanje 'postati moški' utvara, nasilje ali morda celo odrešitev. Baba deluje kot platno, nanj pa so projicirane vsebine zavesti družbe, njena prepričanja, zgodovina in sedanost, vedenja in zablode. Ustvarja intuitivno pojmovno mrežo med tradicijo, glasbo, heteroromantično ideologijo, falocentrizmom, devištvom in pogledom opazovalca, ki se srečuje s fenomenom virdžin. Formalni navdih za Babo izhaja iz guslarskega pripovedništva. Z uporabo starega pripovedniškega koncepta in novih zvočnih tehnologij se ustvarja izmišljena etničnost oziroma fiktivne reference na tradicionalno dediščino. Zlitje tega ponuja različne pomenske usmeritve. V procesu skladanja so uporabljeni glasovi vokalistov razširjenih vokalnih tehnik

in procesirani zvoki zapriseženih devic, hibridizirani godalni inštrumenti. Glasbeni jezik se poigrava z dvojnostmi med urbanim in ruralnim, ljudskim in sodobnim, analognim in digitalnim, monofonim in polifonim ..." pojasnjuje koncept opere Karmina Šilec. Večžanrski projekt Baba je razvijala v rezidencah na Harvard Radcliffe Institute in v Berkeley Repertory Theatre. Zadnja faza razvoja projekta poteka na Oakland's Mills College na Northeastern University kot del njihovega programa Performing Artists in Residence.

Kitka: starodavno, a tudi sodobno

Ansambel Kitka, ki trenutno vstopa v 43. sezono, je zasedba izvajalcev različnih etničnih in glasbenih okolij, ki si delijo strast do osupljivih disonanc, asimetričnih ritmov, zapletenih ornamentov in resonančne moči tradicionalne vzhodnoevropske vokalne glasbe. Od svojih začetkov se je zasedba razvila v večkrat nagrajeni ansambel, ki je znan po svoji vsestranskosti in obvladovanju zahtevnih tehnik raznolikih vokalnih slogov, pa tudi po inovativnem raziskovanju nove glasbe. Kitka si je prislužila mednarodno priznanje za svoj značilen zvok, ki raziskuje široko paleto starodavnih, a sodobno zvenečih vokalnih učinkov. Kitkina predanost predstavitvi tradicionalne pesmi kot žive in razvijajoče se izrazne umetniške oblike je pripeljala do sodelovanja z nekaterimi najbolj vznemirljivimi avtohtonimi glasbeniki in sodobnimi skladatelji na svetu, kot so denimo Le Mystère des Voix Bulgares. Zasedba Kitka ima na repertoarju tudi sodobno glasbo, kar potrjuje sodelovanje s tako uglednimi skladatelji, kot so David Lang, Pauline Oliveros, Mariana Sadovska, Richard Einhorn, Meredith Monk in drugi.

Večer, Melita Forstnerič Hajnšek, 14. 2. 2023

Karmina Šilec: Dobra umetnost se obraća direktno gledaocu

28 aprila, 2022, Visit Novi Sad

U okviru završnog programa *Škole budućnosti*, u kome umetnici drže čas, očekuje nas iskorak u polje nepoznatog i neistraženog kroz projekat *Od hora u pokretu do horskog teatra*, koji se do 30. aprila održava u Novom Sadu. Ovom prilikom, *Evropska prestonica kulture* ugostiće slovenačku dirigentkinju Karminu Šilec, koja će ovom prilikom održati radionicu na kojoj će predstaviti svoj umetnički concept *Choregie* i kako doprinosi teatralizaciji horskih nastupa.

Karmina Šilec je svetski poznata dirigentinja, kompozitorka i rediteljka koja je jedinstvenim umetničkim konceptom *Choregie* u svet muzike i pozorišta unela dozu svežine i originalnosti. Ova talentovana i nagrađivana umetnica, čest je gost-predavač na Univerzitetima širom sveta, a na čelu je svetski prepoznatljivog ženskog hora *Carmina Slovenica*. Uvek smela i provokativna u svom radu, Karmina Šilec je različite vokalne sastave transformisala u vrhunske umetničke formacije najvišeg ranga, a sada dolazi u Novi Sad da svoje metode rada podeli sa drugim dirigentima i horovima, poput *Nacionalnog omladinskog hora Srbije*, koji je osnovan upravo zahvaljujući EPK.

Sa Karminom smo porazgovarali o njenoj impresivnoj karijeri, kao i *Choregie* metodi, koja tradicionalan horski nastup podiže na novi nivo.

U okviru programa *Od hora u pokretu do horskog teatra*, bićete gostujući predavač u Novom Sadu i predstavitićete svoje metode rada drugim učesnicima ovog projekta. Koja su nova saznanja koja ćete doneti u Novi Sad i šta očekujete od ovog projekta?

Karmina Šilec: Moja glavna tema je rekonceptualizacija hora kao izvođača u muzičkom pozorištu. Svrha mog predavanja u EPK je da sa učesnicima podelim iskustva u razvoju mog umetničkog koncepta *Choregie*. *Choregie* – Novo muzičko pozorište predstavlja dve oblasti: umetnički princip kreiranja muzičkih i scenskih/pozorišnih projekata i specifičan metod koji sam razvila za rad sa ansamblima kao pripremu za *Choregie* projekte.

Choregie je oblik muzičkog pozorišta koji se razlikuje od opere, operete ili mjuzikla; to je multidisciplinarna umetnička forma u kojoj se pozicioniranjem muzičkih i pozorišnih materijala u veću strukturu stvara „meta“ kompoziciju. Različiti elementi u predstavama spajaju se u jedno (pokret, muzika, reč, slika itd.). Zato se nadam da će ovaj susret pomoći da se informišu svi koji su zainteresovani da saznaju više o kreativnom horskom

vođenju, procesima osmišljavanja novih dela, donošenju muzike na scenu i drugim suštinskim veštinama potrebnim za rad u ovoj oblasti.

Kakvo je vaše iskustvo u mentorskom radu na sličnim projektima i koliko je rad s mentorima značajan za umetnike koji i na ovaj način unapređuju svoje veštine?

Karmina Šilec: Sve je u stvaranju trenutaka kada su srca i duh učesnika inspirisani i na putu ka nečem novom. Imam dosta sjajnih iskustava sa predavanja i vođenja radionica. Uvek sam srećna kada vidim blistave oči učesnika kada dobiju nove ideje, dodatnu motivaciju ili se ohrabre da probaju nešto drugačije. Svakako da je veoma inspirativno za svakog umetnika da ima priliku da izbliza posmatra rad drugih umetnika, da diskutuje i otvara važna pitanja.

U čemu se ogleda njegova inovativnost koncepta Choregie?

Karmina Šilec: Reč choregie vuče korene iz grčkog jezika, u kojem je termin choreg označavao pokrovitelja umetnosti, a ideja o razvoju koncepta Choregie u velikoj meri potiče iz grčke tragedije i posebno uloge hora u njoj. Termin „nova muzika“ (Choregie – Novo muzičko pozorište) odnosi se na muziku koja predstavlja samu osnovu i glavni deo svih projekata – muziku našeg vremena, kao i muziku koja se obično ne čuje na scenama i stoga se smatra novim, kao što je srednjovekovna muzika, etnička muzika ili muzika preuzeta iz određenih konteksta, npr. socioloških ili istorijskih.

Tretman glasa, pokreta, svetlosti, slike, zvuka, gesta i drugih elemenata pozorišne produkcije u Choregie projektu se zasniva na muzičkim principima i kompozicionim tehnikama, pa se muzičko mišljenje uvek primenjuje na predstavu u celini. Svi ovi parametri stvaraju „meta“ kompoziciju i tako se Choregie može razumeti i kao „komponovano“ vokalno pozorište.

Kako biste predstavili značaj teatralizacije horskog programa i kako se, kao takav, razlikuje od tradicionalnog horskog pevanja?

Karmina Šilec: Živimo u vremenu kada je dodavanje pokreta (a ponekad i nekog svetlosnog dizajna) horskoj muzici postalo veoma popularno. Mislim da svako ko se bavi ovim poljem treba da odgovori na osnovno pitanje – da li muzika sama po sebi nije dovoljna, ili postoje jači razlozi za korišćenje pozorišnih elemenata (kostim, pokret, svetlo...).

Muzičko pozorište je samo po sebi umetnička forma, to nije muzika sa bilo kakvom vrstom „dekoracije“. Mislim da pozorišni elementi ne bi trebalo da budu tu zbog privlačenja publike, uprkos činjenici da živimo u vremenu kada je ljudima potrebna sve jača stimulacija. U vreme kada je (pre)popularno dodavati svakojake elemente horskoj muzici, verujem da je ovo veoma važno pitanje o kome treba razmišljati. Stoga je Choregie i platforma za diskusiju ‘za i protiv’ ‘scenskog postavljanja’ horske muzike – iz dramaturške, estetske, pa čak i sociološke perspektive.

Kada osmislim novi rad, razvijam sve elemente istovremeno. To znači da prvo ne učimo muziku, pa onda kao „prilozi“ dodajemo pokret, rekvizite, reči, scenografiju. Dakle, kod Choregie koncepta ne razmišljam kako bi pokret upotpunio horsko izvođenje. Pokreti se koriste samo gde i ako su potrebni. Inače imamo običan koncert.

Na čelu ste ženskog vokalnog ansambla Carmina Slovenica, koji je uspehe ostvario širom sveta. Davno ste izjavili kako preferirate da dirigujete ženskom ansamblu jer su upravo ženski glasovi “najelastičniji” i najpogodniji za eksperimentisanje. Da li je to stvarno tako?

Karmina Šilec: Ima istine u činjenici da su devojke i mlade žene veoma otvorene za eksperimentisanje i isprobavanje novih stvari. Zanima me primena specifičnih, jedinstvenih glasova. Više ih volim nego standardizovane, akademske glasove. Volim različite boje i kvalitet glasova: duboke, nazalne, svetle, devojačke, sirove, meke glasove, pa čak i glasove pušača... Sve su to za mene zaista nezamenljivi glasovi. Takav spektar različitih glasova daje mi širu zvučnu topografiju i širi spektar ljudskih vokalnih izraza.

Takođe je veoma važno da izvođači razumeju i da su sposobni da se prilagode organskoj celini ansambla, a svoje individualne impulse mogu da podrede pravilima kolektiva. Stoga je važno da razumeju disciplinu prilagođavanja tela, glasa, govornih i dramskih elemenata projektu, odnosno ansamblu. A mladi su svakako otvoreni da idu za novim i neistraženim.

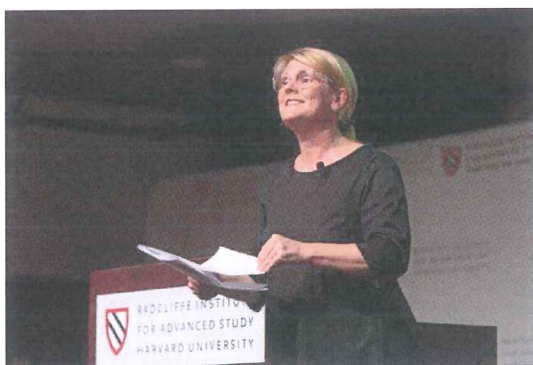

Vaša impresivna biografija govori da ste čest predavač na svetskim univerzitetima, uključujući i najprestižniji u SAD – Harvard. Da li je izazovnije dirigovati ansamblom, komponovati muziku ili biti u ulozi edukatora i savetnika?

Karmina Šilec: Pa, sve što ste spomenuli je na svoj način veoma izazovno i nagrađujuće. Volim da dirigujem, volim da se bavim inscenacijom, imam lepa iskustva dok komponujem i predajem. Svaka oblast u kojoj sam aktivna je super uzbudljiva i ne mogu da rangiram ono što mi je naklonjeno. Ovo se takođe menja sa vremenom i okolnostima.

Da li ste oduvek znali čime želite da se bavite i šta je probudilo želju da postanete dirigentkinja?

Karmina Šilec: Prvi put sam se okušala kao dirigentkinja sa 16 godina. Pre toga sam imala razne ideje za svoju buduću profesiju, uključujući i fiziku. Ali od tada sam bila sigurna da je to ono što želim. U to vreme sam bila pevač u mnogim ansamblima i pevala pod upravom veoma dobrih dirigenta, tako da je inspiracija potekla iz tih divnih iskustava.

Karijera vam je protkana zanimljivim projektima, ali tu su i brojne nagrade koje ste osvajali za svoj rad. Kako posmatrate sve te uspehe i na koji ste najponosniji? Koliko odricanja se krije iza svakog od njih?

Karmina Šilec: Moji projekti su izvođeni na svim kontinentima i na najistaknutijim koncertnim prostorima i festivalima, kao i u najprestižnijim crkvama i najjednostavnijim, čak i napuštenim lokacijama na obe hemisfere. Sva ova putovanja i pejzaži, kreativni i fizički, koji se neprestano menjaju, svi društveni i lični aspekti bili su izazovna misija. Ovo je put pun radosti i teškoća, brojnih pohvala i nedoumica, zamaha... stalnog kretanja. Ponosna sam što sam uspela da dokažem da hor predstavlja svemoćan, izuzetan, raznovrstan umetnički korpus, uporediv sa simfonijskim orkestrom, dramom ili baletom, da je savršeno umetničko telo koje neprestano otvara nove stvaralačke prostore, da mi je uspelo da smelo i provokativno transformišem hor u elitnu umetničku formu najvišeg ranga. Zato sam ponosna na međunarodne nagrade Music Theatre Now, Zlatnu masku, Prešernovu nagradu, nominaciju za Evropsko pozorište i druga priznanja iz horskog sveta kao takva.

Šta vam budi kreativnost i čiji rad vas posebno inspiriše?

Odakle dobijam ideje? Verovatno dolaze dok ne radim. Onda ideje ulaze i izlaze, neke od njih zaglave, pa ih slažem u kutiju u svojoj radnoj sobi. Zatim dolazi prikupljanje materijala... To potraje godinu ili dve po projektu.

Koliko je važno da umetnost približimo običnom čoveku i kako nam ona može pomoći da se izborimo sa izazovima sa kojima se suočavamo u ovom modernom dobu?

Karmina Šilec: Ne verujem da treba da prilagođavamo svoju umetnost svačijim očekivanjima ili da planiramo kako da je približimo običnom čoveku. Dobra umetnost se obraća direktno gledaocu. Umetnost oblikuje naš svakodnevni život, bavi se društvenim pitanjima, ili se u njoj uživa zbog estetske lepote. Umetnost vidim kao divno emocionalno putovanje, proces učenja i jedinstven oblik kontemplacije i istraživanja.

Koliko često posećujete Novi Sad i kako vam se čini što je jedan ovakav grad poneo titulu Evropske prestonice kulture? Rodom ste iz Maribora koji je pre 10 godina poneo istu titulu, možete li nam približiti šta za jedan grad znači ovakva titula?

Karmina Šilec: Titula EPK je poslužila kao izvanredno ogledalo našem društvu. I donela je toliko izuzetnih izložbi, predstava, koncerata, predavanja i drugih događaja! Žetva je bila tako obilna da nisam sigurna da je Maribor mogao sve to da procesuje. Verujem da mnogi nisu ni malo svesni šta je bilo na meniju te godine, a u pitanju je bilo nešto jedinstveno i neponovljivo.

Nivo kulture date sredine ne može se meriti samo sa nekoliko prestižnih događaja, niti sa nekom formalnom estetskom skalom ili količinom kulture u ponudi (nekoliko hiljada događaja godišnje ne znači ništa). Ne može se ni meriti na osnovu ekonomske, praktične ili socijalne koristi, ili broja turističkih autobusa ili stotina hiljada posetilaca. Nivo kulture grada može se meriti samo njegovom sposobnošću da podigne svoj duh ka veličini.

Autorka: Marina Marić

Foto: [privatna arhiva Karmine Šilec](#)

<https://visitns.rs/2022/04/28/karmina-silec-dobra-umetnost-se-obraca-direktno-gledaocu/>

Kultura

SLOVENSKA FILHARMONIJA

Od Donne Diane do Pastirčka

Po lanskem spletnem koncertiranju je Orkester Slovenske filharmonije 1. januarja spet igral novoletni koncert v Cankarjevem domu pred publiko. Z nekdanjim šefom, dirigentom Georgeom Pehlivanianom, so pripravili izbor od slovenskih melodij do koračnic, valčkov ter plesov iz oper in operet. Koncert so naslovili Zlato in srebro, uvedli pa so ga z uverturo k operi Donna Diana avstrijskega skladatelja romunsko-čeških korenin Emila Nikolauša von Reznicka. Prek Intermezza iz opere Ksenija Viktorja Parme so poslušalce privedli do plesnih zvokov, ki so bili nekoč priljubljeni v Evropi. Slišati je bilo mogoče dela Emila Waldteufela, Franza Lehara, Juliusa Fučika, Josefa Straussa, Bedricha Smetane in drugih, pa tudi melodijo Urbana Kodra iz filma Cvetje v jeseni in Pastirčka Ansambla bratov Avsenik. Solista sta bila Klemen Leben na harmoniki in Peter Napret na citrah. Kot so zapisali ob koncertu, so srečali meščanstva in plemstva nekaj dišala po valčkih. Ta ples je bil zaradi prevelike telesne bližine partnerjev in preprostih korakov dolgo nezazelen in povezan z nižjimi sloji. Sledila je prava valčkomanija, ki je na začetku 19. stoletja za nekaj desetletij zajela skorajda celotno Evropo, na Dunaju pa po zaslugi dinastije Strauss ni usahnila. Glasbo za ples so pisali tudi kanonski umetniki, kot so Beethoven, Brahms, Schubert, Chopin, Stravinski in Šostakovič, ki so jo praviloma izrgali iz njene glasbeno predvidljive namenskosti in jo preoblikovali v koncertno glasbo. Od uvedbe novoletnih koncertov Dunajskih filharmonikov leta 1939 pa plesne valčke in prav tako nekoč zelo priljubljene vojaške koračnice povezujejo s svetlim in optimističnim vstopom v leto. (sta, kr)

SLG CELJE

Šest prijav za upravnika SLG Celje

Na ponovni razpis celjske občine za upravnika Gledališča Celje, ki se je iztekel v sredo, je tokrat prišlo šest prijav. Ali se je zdajšnja upravnica gledališča Tina Kosi, ki to funkcijo opravlja od leta 2007, prijavila na razpis, ni znano. Razpisna komisija je na zadnjem razpisu ni podprla za upravnico. Prav tako tudi strokovni svet Gledališča Celje spomladi ni podal pozitivnega mnenja k imenovanju Tine Kosi.

Toda te odtegnitve podpore so bile sekundarne, najprej se je ob razpisu odzval igralski ansambel SLG Celje. Izrazil je protest proti kratkemu roku za prijavo, hkrati pa je odločil, da želi spremembo na čelu teatra. Tega je 14. let vodila Tina Kosi, ki je leta 2002 postala hišna dramaturginja, leto kasneje je bila izvoljena za umetniško vodjo, kot upravnica pa je gledališče prevzela leta 2007. (ta)

3. Mateja Ratej, zgodovinarica:

"Nihte od nas še ni slišal za zaslužnega smetarja, čeprav bi se v 21. stoletju brez njega zadržili v lastnem potrošniškem dreku."

Glasujte za bob leta na vecer.com/bobleta

BOB
LETA 21

Jean-Honoré Fragonard: Mlada ženska, ki bere
Foto: National Gallery of Art, Washington

Petra Vidali

V pregledu bere leta 2021 izpostavljam knjige o ženskah, ki so jih napisale ženske. Ne zato, ker je tako modno, tudi ne samo zato, ker je tako prav - četudi res mislim, da je prav -, ampak zato, ker so to odlične in pomembne knjige.

Erica Johnson Debeljak: Devica, kraljica, vdova, prasicca

Knjiga je dobila kar nekaj priznanj in naslovov - ni le knjiga leta po izboru glasovalcev na (spletnem) knjižnem sejmu, ampak je tudi najbolj prodajana knjiga leta. Popularnost in kakovost gresta zelo redko tako z roko v roki. Drznila bi si celo reči, da je takšno prepletanje pretresljive izpovedne literature in perfektne analize vdov v religijski, kulturni, mitološki in literarni tradiciji unikatno tudi v svetovnem merilu. Zdi se, da je bila zgodba pesnika Aleša Debeljaka in "tujke v hiši domačinov" že prej ena tistih zgodb, ki postajo Zgodbe. Zgodbe, ki se zdijo večje od življenja in o katerih lahko že sproti rečemo, da so to zgodbe, kakršnih danes več ni. Aleševa smrt in Erica na življenju po smrti sta mit še utrdili.

Mladinska knjiga, 2021

Irena Štaudohar: Kaj hoče ženska?

Kaj hoče ženska je na seznamih priljubljenosti in kupnih seznamih čisto blizu Device, kraljice, vdove, prasicca in tisto o redki kombinaciji kakovosti in priljubljenosti velja tudi zanjo. (Nobenega dvoma ni, da nobeno drugo delo med desetimi najbolj prodajanimi po kvaliteti ne dosega teh dveh knjig.) Seveda je privlačno to, o čemer Irena Štaudohar piše - ženske, ki so bile pogumne, romantične, strastne, ki so bile, kot pravi, glavne junakinje svojih življenj, nas kajpak fascinirajo in nabor je takšen, da bi morala vsaka ženska najti svojo junakinjo. Ampak še bolj je privlačno, kako Irena Štaudohar piše. Njene "obnove" zgodb, knjig, življenj so komunikativne in razumljive, ne da bi bila kompleksnost sporočila zato kakorkoli osiromašena. Njeni zapisi so čisto svoj žanr.

UMco, 2021

Karmina Šilec: Baba

Sanje, 2021

Dirigentka Karmina Šilec je fenomen virdžin (zapriseženih devic, ki prevzamejo vlogo moškega) raziskovala najprej za glasbene namene. Dve obsežni in fascinantni knjigi, Baba, kolosalna balkanska fikcija in Baba, katalog, sta tako rekoč stranski produkt tega raziskovanja. Baba je izvirnen prispevek k preučevanju konstrukcije prehodnih identitet, ob tem pa fascinantna knjiga o vseh kontekstih projekta.

KNJIGE LETA 2021

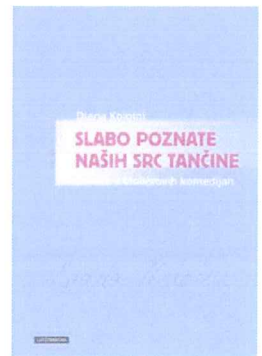
Glavne junakinje svojih življenj

Knjige, v katerih ženske preizprašujejo ženske možnosti in vloge v še vedno moškem svetu

Je fragmentarna dokumentacija preizpraševanj avtorice. Karmina Šilec se je pri svojem koncertnem in glasbenogledališkem ustvarjanju z ženskami v moškem polju ukvarjala že večkrat in veliko prej, preden so postale tako moderne. In Karmina Šilec je morala pri svojem delu seveda sama stopati v moške čevlje. A vsi ti konteksti še niso dovolj za dobro knjigo. Karmina Šilec zna preprosto tudi dobro pisati.

Germaine de Staël skoraj tri, Dickinson pa v imenskem kazalu ne sledi Emily Dickinson in Brechtu nobena od sester Brontë. Zdjaj so avtorice, od mezopotamske svečnice Enheduane do Virginie Woolf, dobile 470 strani.

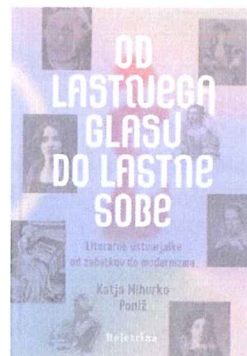
Diana Koloini: Slabo poznate naših src tančine

LUZ Literatura, 2021

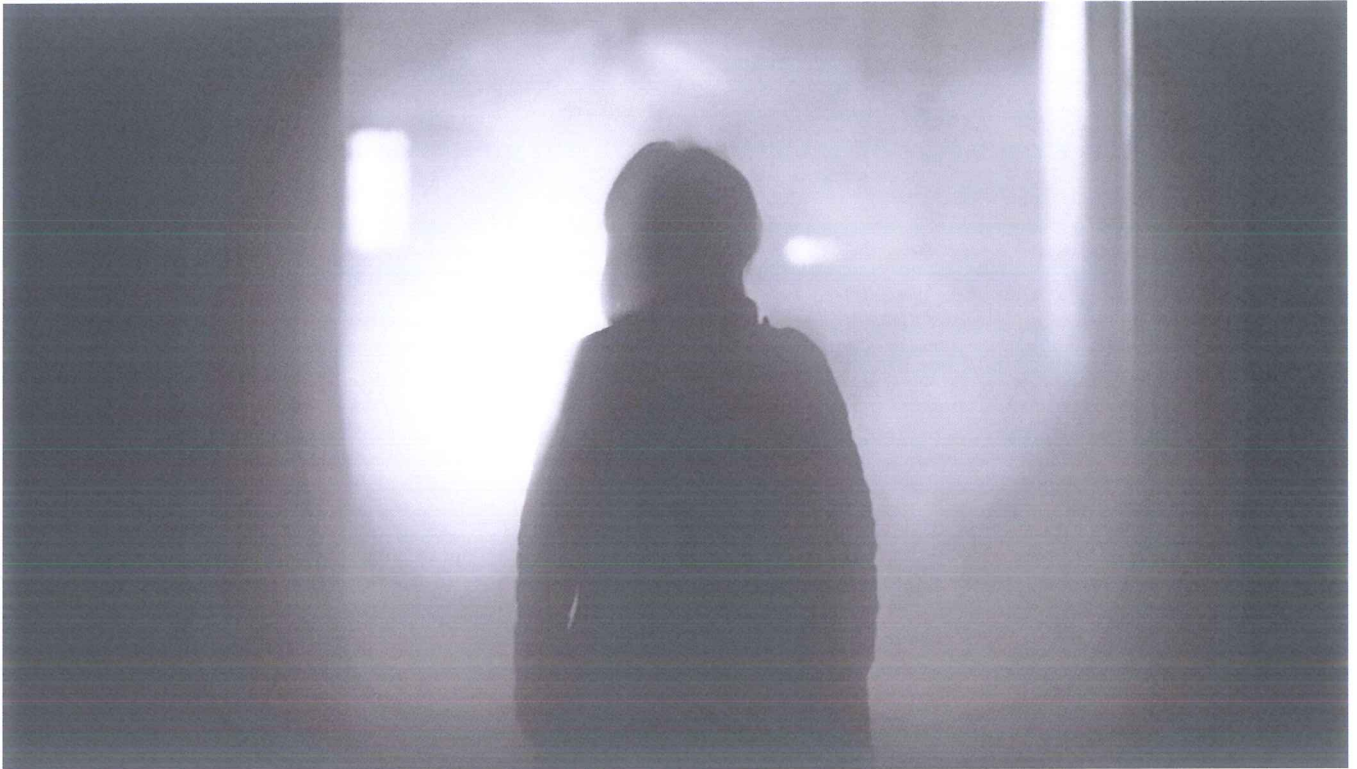
Ta pregled pomembnih knjig, v katerih ženske preizprašujejo ženske možnosti in vloge v še vedno moškem svetu, zaključujem s knjigo, ki temeljito prouči ženske dramske vloge, in sicer v Molièrovem opusu. Diana Koloini v svoji za objavo prirejeni doktorski disertaciji v naslovu izpostavljeno trditvev iz Elmirinega nagovora Tartuffu razbere kot ženski glas, ki se naslavlja na večino moške literature. Literature, ki ženske zavija v "stereotype, predsodke, odrejene vloge, prežete z mizoginimi projekcijami vaših lastnih kompleksov in patriarhalne arogance". Ampak morda je prav v pregovornosti varljivih tančinah ženskega srca iskati pot do resnične emancipacije v svetu, "ki mu vlada zlaganost takih ali drugačnih Tartuffov", zapiše Diana Koloini.

Katja Mihurko Poniž: Od lastnega glasu do lastne sobe

Beletrina, 2021

Tik pred koncem leta je izšel prvi avtorski slovenski pregled dela ustvarjalke v svetovni književnosti. Knjiga z naslovom Od lastnega glasu do lastne sobe (Literarne ustvarjalke od začetkov do modernizma) Katje Mihurko Poniž je nastala ob spoznanju, da avtorica kot predavateljica svojim študentkam in študentom ne more ponuditi knjige, ki bi jih v materinščini seznanila z deli pisateljice, ki so obogatile zakladnico svetovne književnosti. V najbolj znanem in največkrat ponatisnjem pregledu svetovne književnosti slovenskega avtorja na 266 straneh je Sapfo dobila 15 vrstic,

Oserdnji čar pripovedi je celoten zbir sugestivnih osebnih portretov, predstavitev arhaičnih, pogosto zelo krutih običajev, verovanj, vraž, pa tudi bolj sodobnih, občasno celo aktualnih dogodkov. FOTO AP

Tretji spol ni konstrukt današnjega časa

Baba Trilogija Karmine Šilec na svojstven način interpretira fenomen virždin in ob tem še celovit imaginarij Balkana

Sama sem in sama želim ostati. Sama sem, obrobna in obrekovana, sama sem prvinska in utelešena, sama sem, kajti vsaka žalost me prizadene. Sama sem in sama želim ostati, in nosim hlače, da bi mi bilo lažje. Odlomek iz pesmi z naslovom *Edinica je morda dovolj ilustrativen uvod v izjemen multimedijski projekt Baba Karmine Šilec, ki poleg glasbeno-scenskega dela obsega tudi svojevzrečno knjižno novelistično-esejistično-pesniško knjižno trilogijo.*

Karmina Šilec
Baba
Sanje, 2021

PETER RAK

Izhodišče in osrednja tema projekta je sicer fenomen virždin, zaprisočenih devic ali burnes, ki prevzamejo moško identiteto in opravila ter vse življenje preživijo v celibatu. Nekdaj je bil razširjen na južnem Balkanu, danes pa ga je mogoče zaslediti le še izjemoma. Vendar trilogija daleč presega zgolj fascinantno s tem ne navadnim etnološkim in antropološkim fenomenom, tukaj ne gre za hladno deskriptivnost na eni ali ekskurzivno tematiko na drugi strani, temveč za celovito refleksijo o Balkanu.

«Ko so Evropejci in Američani nenadoma spoznali, da imajo plemena na Balkanu tudi zakone in kulturo, celo homersko epsko pesništvo – in ne le to: celo hipotrofično pravil in zakonov in epov! – so v te obrobne dežele svoje Evrope začeli romati čeli bataljoni znanstvenikov, novinarjev in popotnikov, intelektualnih nomadov. Skozi kraje so defilirali razni tipi, ki so zbirali in katalogizirali vse, kar je mogoče zbrati in katalogizirati: zakone, zgozbe, pesmi, vzorce, slike, recepte, predmete, glashi-

la, zgodovine usode. Nastajali so etnografski, antropološki in potopisni spisi, fotografske serije in dokumentarni filmi. Cerkve, konje, vojne, družine, ženske, plemena, pastirje, pesnike, vojakne, vagone, starke, človeške značaje, lokalne imaginarije, civilizacije ... vse to so zavijali v tradicionalne noše,« zapisuje avtorica v internetni eni od zgodb, prav takšen pristop pa se kljub integraciji vsega naštetega sama zelo uspešno izogne.

Idealna sinteza
Pravzaprav je to delo skoraj idealna sinteza intelektualne radovednosti, akademske discipline in preciznosti – avtorica je večji del enoletnega bivanja na inštitutu

za napredne študije Radcliffe na Harvardu namenila raziskovanju te tematike ter pri tem odlično izkoristila njihova bogata knjižnica – ter strastne afinitete in intimnega razumevanja okolja. Morda je v tem primeru slovenska pozicija skoraj optimalna, saj po eni strani ponuja prednosti geografske bližine, predvsem pa pristno identifikacijo, ki temelji na pretekli skupni zgodovini ter tako omogoča desifriranje ne samo posameznih pojavov, temveč celostne mentalitete in nenazadnje družbene atmosfere v tem delu jugovzhodne Evrope. Obenem pa omogoča določeno distanco, saj bi lahko v nasprotnem primeru zapisi kaj hitro zdrsili na raven povsem subjektivnih izpeljav ali celo sentimentalnega romantiziranja.

Osrednja knjiga *Kolosalna balkanska fikcija* prinaša zgodbo o desetih virždinah. Čeprav je v uvodu knjige nekakšen imaginarni zemljevid, ki posamezne »junakinje« oziroma »junake« umešča celo na domnevno natančno določene koordinate, pripoved pa z nekaterimi prvoosebimi vložki ali celo žurnalistično obarvanimi intervjuji daje vtis dokumentarnosti, gre za fiktivne zgodbe. Vendar te niso zastavljene arbitrarno, osebe in dogodki temeljijo na stvarnih in tudi dokumentarnih premisah, toda dejstva so predstavljena v nekakšni pseudo-dokumentarno-esejski različici, atributi se poljubno pripisujejo posameznim osebam. Pač nekoliko v slogu klasičnega pripovedovalca zgodbe v smislu istnega izročila, ki sicer izbija iz stvarnih dogodkov, vendar ne samo dopušča, temveč tudi spodbuja imaginacijo in improvizacijo, da se doseže kar najbolj dramatičen učinek.

Brez vrednostnih ocen

Brale tako sicer izve, kakšne okoliščine so pripeljale do tega, da so posamezne ženske oziroma deklice prišle do položaja virždin oziroma so bile v to tako ali drugače prišle. Te okoliščine so bile zelo različne, vendar to ni ni najpomembnejše. Kot tudi ni v ospredju anekdotičnost. Čeprav so zgodbe stvari pač nekoliko je takšno, kot je (oziroma je bilo), zajeto v vsej svo-

Ves ta preplet dejstev, zgodovinskih okruškov, legend, govoric, dokumentarnih virov, vtisov, domišljinskih vložkov in observacij, ki včasih zgolj bežno korespondirajo z osrednjo temo, je v svoji pisanosti, dinamiki, očarjivji nekonsistentnosti in iracionalnosti nekako »balkanski« že sam po sebi.

stično predstavo vse zaplete, ki spremlja takšno odločitev, od reakcij okoli do razvijanja posebnih spretnosti in znanj, ki jim omogočijo eksistenčno podstat in nekakšen eksistenčni smisel in okvir. Osrednji čar pripovedi pa je pravzaprav celoten zbir sugestivnih osebnih portretov, predstavitev arhaičnih, pogosto zelo krutih običajev, verovanj, vraž, pa tudi bolj sodobnih, občasno celo aktualnih dogodkov. Občasni časovni preskokovi in nemalokrat nekoliko nostalgično reflektirajo tudi našo tako imenovano polpreteklo zgodovino, vse skupaj pa je dopolnjeno s pogostimi osebnimi reminiscencami.

Ves ta preplet dejstev, zgodovinskih okruškov, legend, govoric, dokumentarnih virov, vtisov, domišljinskih vložkov in observacij, ki včasih zgolj bežno korespondirajo

z osrednjo temo, je v svoji pisanosti dinamični, očarjivji nekonsistentnosti in iracionalnosti nekako »balkanski« že sam po sebi. Poleg tega avtorica zgodbo ne zaključuje v klasičnem smislu, tako kot forma je tudi vsebina odprta, saj ni nobenih apriornih zaključkov, še manj vrednostnih ocen, moraliziranja ali opominov. Stanje stvari pač nekako je takšno, kot je (oziroma je bilo), zajeto v vsej svo-

ji kontradiktornosti, pomislili in polemični ugovori se zdijo povsem odveč, virždine so le en, seveda precej ekskluziven del balkanskega imaginarija, ki je venomer znova obnem predmet fascinacije in vzvišenega zaviranja ter izmeničnega izjemnega zanimanja in popolne pozabe.

Teh principov se delno drži tudi druga knjiga v trilogiji *Baba*, ki ima sicer pust in prozaičen naslov *Katolag*, vendar je daleč od kakšnega inventarizirane seznama ali slovarja pojmov. Ne, nekaj je enciklopedičnih naštevaj, vendar prevladujejo osebna razmišljanja o različnih temah. Virždine se pač specifično umeščajo v danes izredno popularno in polemično debato o spolni identiteti, težah o preživelih konceptih spolne binarnosti in cispolnem determiniranju. Tudi tukaj Karmina Šilec ne uporablja

kakšnih apriornih tez, očitno ne želi ničesar prispevati k narščajoči konfliktosti, pa vendar so njena razmišljanja daleč od omedletnosti.

Prevladujejo lucidni priložnostni zapisi, ki so nastali na različnih koncilij sveta, od New Yorka, Bostona, New Orleansa in Kansas Cityja do Bressanona, Uclina in Novoga Sada, skratka, z neko zemljepisno, predvsem pa miselno in čustveno distanco. Ki nekako brez pretencioznosti predstavijo določene fenomene, vključno s tako imenovanim tretjim spolom, ki nikakor ni konstrukt sodobnega časa. »Androgin kot izvorni spol je vpleten v mit o stvarjenju in se pojavlja v Platonovem *Simpoziju*. Podobne reference lahko najdemo v mezopotamskih, indijskih in judovskih kulturah. Primeri, ko sta prepoznana več kot dva spola, so izpricani med številnimi populacijami z alternativnimi spolnimi identitetami: hidire v Indiji, katohji na Tajskem, muse v Mehiki, fáfalne v Polinezi, vendar doče v Dominikanski republiki, waria v Indonezi ... In nenazadnje bacha poch v Afganistanu, ki je zelo podoben fenomen kot virždine na Balkanu, saj družine brez sinov izberejo hčerko, ki bo živel in se obnašala kot deček.«

Dovršena sinteza žanskih zvrsti

Načini zapisov se razlikujejo, včasih je to zgolj miselni utrinek, drugič daljši notranji monolog, pojavijo pa se tudi transkripti priložnostnih dialogov, kjer avtorica pred bolj agresivnimi in brezkompromisnimi stališči praviloma zavzame bolj nevtralen držo. Morda njen pristop najbolj ilustrira poglavje *Diagonisticiranje*: »Ker so tako posebne, nenavadne, skoraj

neznane in zato osupljivi pojav, so se virždine znašle v krepmljivi radovednosti. Postale so nekakšni evropski Tarahumaranci in po atraktivnosti so prav podobne Indijancem iz mehikskih gora Sierra Nevada. Z Ramaruri, ki so razvili tradicijo dolgotrajnega teba, si virždine delijo verzično kajenje tobaka, pitje alkohola in predvsem horde antropologov, novinarjev in drugih raziskovalcev, ki poskušajo najti njihove skrite domove v visokih gorah.« Karmina Šilec se nikakor ne želi pridružiti tovrstnim observacijam, ki imajo pogosto zgolj površen senzacionalističen značaj ali pa fenomen virždin celo umeščajo v nekakšen kabinet čudes.

Trilogijo zaključajo zbirka tako imenovanih endemičnih pesmi ter dve zgoščenki, kjer z glasbo finske skladateljice Tellu Turka pozicija zavzeti še kot glasbeni projekt. Res izjemno obsežna in predvsem domišljena ter vestranska doza Balkana, ki ne sprejema peno-stavljenih etnoloških, antropoloških in folklornih vzorcev; še manj sprejema črno-bele politične in sociološke izpeljave. Glede na to, da gre za tvorsten literarni prevenc avtorice, vse tri knjige presentajo z dovršenim slogom, spretno sintezo mestoma raznorodnih žanskih zvrsti, plastičnim orisom protago-nistov in dogajanja ter precizno dolo simbolike in metaforike, ki je praviloma zastavljena bolj ironično kot pa v smislu mistifikacije. Če dodamo še senzibilnost, empatičnost in pristno osebnostno involviranost, je to kljub izredno širokemu in raznorodnemu narativu sposobno izvesti literarni mozaični vzorec, ki je zaključena celota in vendar pušča bralcu možnost nekonsistentnih variacij in interpretacij.

Izšlo je

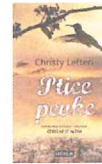
DAVID LAWS
Firereje sirote
prevod Petra Brečelj, Učila International

Nekdanji britanski novinar David Laws je ob novinarski karieri začel pisateljstvo, kar si je vedno želel. Nase je opozoril s trilerjem *Exit Day* o brexitu in atentatu na predsednika vlade. Najljubše pa mu je obdobje druge svetovne vojne. Tako je v romanu *München* napisal zgodbo o srečanju politikov v tem mestu in Hitlerjevemu namenu priključiti Češkoslovaško k tretjemu rajhu. V *Firerejevih sirotah* se je prav tako lotil raziskovanja resnične zgodbe iz druge svetovne vojne. Tako je nastala presunljiva in močna zgodba o 27 prestrašenih in lačnih otrocih, ki se pred gestapom skrivajo v zapuščenih industrijski četvi v Münchnu. Njihove starše so namreč odpeljali v koncentracijska taborišča. Učiteljica Claudia Keller odkrije skupino in vzame k sebi dve siroti in s tem veliko tvega. Ko se britanski vojn Peter Chesham vhitpota na ozemlje tretjega rajha, je njegova naloga ogrožena, ko najde sirote. Znajde se v dilemi, ali naj reši otroke ali opravi nalogo, ki mu je bila zaupana. Navdih za zgodbo izvira iz operacije reševanja otrok – Kindertransport – med katero so pred Hitlerjevimi nacističnim množičnim režimom rešili na tisoče otrok, tik preden se je začela druga svetovna vojna. Z. M.

LUIGI BALLERINI
Mira ve vse
prevod Dušana Zabukovec, KUD Sodobnost International

Že več kot dvajset let piše italijanski pisatelj, novinar in psihanalitik Luigi Ballerini romane za otroke in mladino. Pri tem izhaja iz svoje zdravniške prakse, saj se pogosto srečuje z otroki in najstniki, v ambulanti ali na šolah in v kulturnih centrih. Svoječas so tajne službe uporabljale nasilje in mučenje, da so iz ljudi pridobile podatke. Danes pa ljudje okoli kar bombardirajo z obilico osebnih podatkov prek družabnih omrežij in spletnih strani, ki jih obiščejo ali na katere se prijavijo ter se tem nevede pridobijo, da režim nenehno sledi njihovim dejavnostim. Roman *Mira ve vse* se dogaja v bližnji prihodnosti, ko ljudje živijo v pametnih domovih, obkroženi s pametnimi gospodinjstvi in pametnim pohištvom. Zelo radi s sabo nosijo komunikatorje, ki zbirajo podatke o njihovem zdravju, počutju in razpoloženju. Prek komunikatorjev pa je dostopna Mira, ki ve vse, od tega, kje je najboljša slaščičarna, katera pot do tja je najkrajša in kateri okus sladoleda je komu najbolj všeč. Ker je taka svoboda le navidezna, nekaj posameznikov vendarle ohranja tizen pogledi, svoje znanje in razumevanje sveta, kar si krepilo z branjem vrhunske literature. Osrednji liki so Pam, Tom, Vera in Aleks, težavni najstniki, člani fronte, ki načrtuje napad na vlado. Z. M.

CHRISTY LEFFERI
Pice pevke
prevod Maša Sitar, Učila International

Angleška pisateljica in učiteljica kreativnega pisanja Christy Lefferi, hči begunccev s Cipra, je osvaja mlogoketne bralce z ganljivimi prevencem *Četelo iz Alepa*. Roman je nastal po tem, ko je kot prostovoljski delala v Unicefovem beguncem centru v Atenah. *Pice pevke* pa so ganljivi roman o iskanju svobode in boljšega življenja zase in za svoje otroke. Osrednja junakinja je Niša, ena številnih nevidnih migrantov, ki opravijo veliko dela in jih večina ljudi niti ne vidi, saj gledajo skozi njih. Niša je prevela ocean, da bi hčeri omogočila lepšo prihodnost. Kot gospodinjstva pomočnica in praviloma napačno razumljena. Od jutra do večera vodijo gospodinjstvo, pazijo otroke, stržejo, čistijo in sprehajajo pse, vendar so odprane na dom družbe, ker so tuje državljanke. Z. M.

Melita Forstnerič Hajnssek

Sodni stolp je bil prizorišče Literarne postaje o letos pri založbi Sanje izdani trilogiji Baba dirigentke, avtorice scenskih projektov, umetniške voditeljice, skladateljice Karmine Šilec. Kolosalna balkanska fikcija, Katalog in Dert - endemične pesmi so trije deli projekta, ki sestoji iz literarnega, glasbenega in glasbenogledališkega dela, navdihnjenega z virdžinami, balkanskim endemičnim fenomenom zaprišenih devic, ki prevzemajo moško identiteto, opravljajo moška dela ... Večer, ki ga je moderirala Petra Vidali, je uvedel posnetek odlomka iz zgodbe o rojstvu Zlatka (ene od desetih zgodb v knjigi) v interpretaciji igralke Mince Lorenci.

Je bil interes za endemični fenomen virdžin najprej antropološki in etnološki ali je bil najprej muzikološki - za guslanje? "Seveda je interes najprej veljal ženskam, ki so prišle v polje mojega zanimanja po drugih ženskah, ki delijo podobno usodo - zaprišene devištvo. Virdžine izhajajo iz balkanskega bazena, od Hrvaške navzdol do Albanije, skupno jim je to, da so v prostoru, kjer je še danes ohranjena oblika homerskega pripovedništva - guslarstva. Ta podoba v geografskem, zgodovinskem polju je velika motivacija za razmišljanje o tem, kako naracijo o teh ženskah in glasbeni fenomen povezati. Že od nekaj rada prinašam teme, povezane z ustvarjalnostjo žensk in drugimi fenomeni. Veliko opazujem in izkoriščam v glasbenem smislu družbene okoliščine, ki so jih denimo prinašali celibatnost oziroma ideja o devištvo, redovnice, življenje v klavzuri. Virdžine so prišle do mene po tej interesni liniji, ne, ker bi po spletu vtikala 'virginity' in dobila porno strani in 'sworn virgins'. Ta interes je nekaj časa zorel v meni, vžig za knjige pa je še neke druge," je dejala Karmina Šilec.

Veliko tega je naštudivala na Harvardu, kot je povedala Danilil Žuraj dva dni prej na literarnem srečanju s Karmino Šilec v Račah. Avtorico je zanimalo bistveno več od kratkih, populističnih zapisov na spletu. Temo raziskave tega fenomena je prijavila kot svoj projekt na Harvardu, sicer ne kot znanstveno raziskavo, ampak kot glasbeno-scensko delo. Univerza Harvard je tako bogata z vsemi gradivi in literaturo, da je področje interesa bilo mogoče širiti v neslutene širine. To, da balkansko epiko lahko najboljše naštudiva na prestižni ameriški univerzi, je res neverjeten podatek. Matija Murko (1861-1952), znani jezikoslovec z Destrička, je v Parizu v 30. letih prejšnjega stoletja srečal znamenitega harvardskega raziskovalca Milmana Parryja in mu svetoval, da gre na Balkan, če želi spoznati homersko epiko. V oddelku za helenistične študije na Harvardu

LITERARNA POSTAJA MARIBORSKE KNJIŽNICE

Ne kot laična antropologinja

Karmina Šilec v Sodnem stolpu o trilogiji Baba: "Politična korektnost je izmojstrena do absurda. Ni več humorja, ni več cinizma, vse začimbe vsakodnevne komunikacije izginjajo"

je na stotine metalnih plošč guslarjev s celotnega Balkana, ki sta jih smejala po celotnem Balkanu Murko in Parry. Guslarstvo še živi, odvijajo se celo festivali in ženske lahko že guslajo. Gusle so alter ego instrument, zelo blizu človeškemu glasu in imajo status svetega. Kar je sveto, je seveda rezervirano za moške, zato guslar ni bilo veliko, je povedala Karmina Šilec. Nekaj pa jih je bilo, predvsem slepih ali virdžin.

"Baba je super muzičarka, izjemno pametna in dobro piše"

Vseh deset zgodb v Kolosalni balkanski fikciji ne tematizira virdžin, temveč položaj ženske v družbi, ki živi v nekem drugem registru, žensk, ki so mejne, ki imajo "cross-dressing"

navado. Družbeni spol virdžine je moški, zaradi razlogov, ki so različni: vendeta - krvno maščevanje, dogovor pred rojstvom, vdovstvo, odpoved dogovorjeni poroki in zaveza devištvo, odhod v vojsko namesto brata, zaradi patrilinarnega običaja, da se lahko deduje samo preko moškega potomca, in če ga ni bilo, je to prevzela ena izmed hčera. Kot je dejala moderatorka, je ob gugljanju pojma virdžine in gledanju banalnih filmčkov, televizijskih posnetkov o njih, ugotovila, da ji je posnetek virdžin "vzel vse, kar ji je knjiga dala". Fenomen so različni mediji že tako eksploatirali, da ne vemo več, kaj je res in kaj fikcija.

"Ljudje se radi oziramo po drugačnosti, radi smo hodili na freak sove, si ogledovali siamske dvojčke, pritlikavce, velikane, bradate ženske, v človekovi naravi je, da si s tem povzdiguje svojo samopodobo, malo pa se tudi naslajamo ob nesreči drugih. Mi, zahodnjaki, tudi radi raziskujemo in si prilastimo razne teme. Pod vtisom byronov in romantičnih avtorjev, ki so slikali neko podobo o Balkanu, pa tam nikoli niso bili, je bilo odvzeto precej primarnega, avtentičnega tudi virdžinam. Družba večinoma ni vedela, da so virdžine zaprišene device. Od malega so jim povezovali prsi, le ozek krog družine je vedel, ker je pred njimi naredila zaprišeno. Fizionomija virdžin je taka, da ne moreš verjeti, kako so se jim obraz, izraz, glas - ker so strastne kadilke (sicer so lahko ženske kadile le, ko so bile vdove) - spremenili," je dejala Šilčeva.

Zakaj se ženska lahko prebije le, če stoji v moške čevlje, je bilo logično vprašanje avtorici. Ena od kvalitet knjige je, da nikjer ne prebije meje, da bi bila preveč avtobiografska. Pripoved je ves čas prvoosebna, veseo pa je eksplisitno osebno in intimno dozirano zelo diskretno. V dirigentskem poklicu je ta občutek še močnejši. "Zdelo se mi je, da imam pravico zdaj, ko gledam že skozi retrovizor, govoriti o tem, kaj je pomenilo biti v poklicu, ki je še zmeraj precej kalifatski. Dirigiranje je še zmeraj izjemno moška domena, zmeraj sem bila edina v vseh žirijah. Bolj ko se dviguje kakovostna piramida, manj je žensk na vrhu." Način, kako delovati, da bi lahko bila v moškem poklicu uspešna, je edino z moškimi sredstvi.

Virdžina se povezuje s tem načinom, kako ženska najde obliko vključenosti v javnem življenju. Čeprav so virdžine s svojo izbiro dobile pravico, ki grede moškim, pa to ne moremo imeti za emancipatorično prakso. Tudi odnos do virdžin do žensk je precej paradoksalen, grob, prav poudarjen sovinitičen. Ne gre za popolnomenenje žensk, hkrati pa tudi gre. Vprašanje, ali so ga pridobile, ker so performativno nosile moški spol skozi oblačila ali so dobile privilegirani spol, ker so bile device, nas navezuje na to, da se je v religijah podeljevalo devištvo tudično moč.

Se je v tem času zgodil tak obrat v družbi, da bodo moški počasi vstopali tudi v ženske čevlje? Zagotovo so se krasne družbene spremembe dogajale v zadnjih letih, a spet se hitro vra-

SLOVENSKI KNJIŽNI SEJEM

Še enkrat brez pravega knjižnega sejma

Predsednik upravnega odbora Slovenskega knjižnega sejma dr. Miha Kovač pravi, da je odpoved sejma že drugo leto zapored izjemno boleča za nekatere založnike, direktorica in odgovorna urednica Založbe Pivec Milena Pivec pa, da je v tem trenutku odpoved skoraj olajšanje

Petra Vidali

Letošnjega 37. knjižnega sejma, ki bi moral biti med 23. in 28. novembrom v Cankarjevem domu, ne bo. Petnajsti člen odloka o začasnih ukrepih za preprečevanje in obvladovanje okužb s covidom prepušča vse javne prireditve, tudi sejme. Upravni odbor Slovenskega knjižnega sejma, ki ga vodi dr. Miha Kovač, je tako razglasil, da sejem v živi obliki odpade. Knjižne novice si bo možno

ogledati virtualno, na spletu, in jih preko spleta tudi kupiti.

Miha Kovač je v izjavi za Radio Slovenija ob tem rekel, da bodo posledice tega pomembnega dogodka za založništvo občutili predvsem "nekateri manjši ali srednje veliki založniki, ki jim je sejem izjemen vir prihodka. Zdaj ga že drugič ne bo in to je zanje izjemno boleče." Poudaril pa je tudi, da je odpoved dogodka neugodna tudi za

Obiskovalcev je imel sejem vedno dovolj. Foto: Robert BALEN

ti, kako bi v teh razmerah sploh lahko imeli sejem, kakršne smo poznali v Cankarjevem domu."

Milena Pivec: "Tako kot se spreminja izdajanje in branje knjig, se spreminjajo tudi obveščanje o knjigah, plasiranje in prodaja."

Ob dopolnjenih je bil na sejmu običajno otroški živZav. Foto: Robert BALEN

Ob dopolnjenih je bil na sejmu običajno otroški živZav. Foto: Robert BALEN

Na vprašanje, kaj pomeni za založbo izpad dohodka, ki ga uspešno izveden knjižni sejem vendarle prinese, odgovarja: "Na ta dohodek smo seveda računali. A tako kot se spreminja izdajanje in branje knjig, se spreminjajo tudi obveščanje o knjigah, plasiranje in prodaja. Mislim, da bomo tudi v postcovidni prihodnosti morali najti neko novo obliko sejma."

Njihova založba ne živi (samo) od subvencij za izdaje knjig in prodaje knjig knjižnicam, poudari, ves čas in vse leto iščejo nove prodajne poti. Seveda tudi za Slovenski knjižni sejem angažirajo vse moči, kar pa je v obdobju, ko založniki zaključujejo letni program, se posebno naporno. Prednovoletni termin je gotovo komercialno blagodejen, logistično pa manj. Vprašljivi se ji zdi tudi dosedanj programski koncept sejma. Med drugim se, sicer vesela, da obsejmske prireditve so, sprašuje, zakaj je treba program tako zelo natrpati.

Meni, da bi lahko bila perspektiva v več manjših sejmih v različnih terminih. V Ljubljani se ta koncept počasi že uveljavlja, vendar bi bilo ob časovni razpršenosti treba upoštevati tudi geografsko. Več sejmov na več lokacijah torej.

Karmina Šilec: Kaj je pomenilo biti v poklicu, ki je še zmeraj precej kalifatski

Karmina Šilec v Sodnem stolpu o trilogiji Baba: "Politična korektnost je izmojstrena do absurda. Ni več humorja, ni več cinizma, vse začimbe vsakodnevne komunikacije izginjajo."

Sodni stolp je bil prizorišče Literarne postaje o letos pri založbi Sanje izdani trilogiji Baba dirigentke, avtorice scenskih projektov, umetniške voditeljice, skladateljice Karmine Šilec. Kolosalna balkanska fikcija, Katalog in Dert - endemične pesmi so trije deli projekta, ki sestoji iz literarnega, glasbenega in glasbenogledališkega dela, navdihnjenega z virdžinami, balkanskim endemičnim fenomenom zapriseženih devic, ki prevzemajo moško identiteto, opravljajo moška dela ... Večer, ki ga je moderirala Petra Vidali, je uvedel posnetek odlomka iz zgodbe o rojstvu Zlatka (ene od desetih zgodb v knjigi) v interpretaciji igralkice Mince Lorenci.

Je bil interes za endemični fenomen virdžin najprej antropološki in etnološki ali je bil najprej muzikološki - za guslanje? "Seveda je interes najprej veljal ženskam, ki so prišle v polje mojega zanimanja po drugih ženskah, ki delijo podobno usodo - zapriseženo devištvo. Virdžine izhajajo iz balkanskega bazena, od Hrvaške navzdol do Albanije, skupno jim je to, da so v prostoru, kjer je še danes ohranjena oblika homerskega pripovedništva - guslarstva. Ta podoba v geografskem, zgodovinskem polju je velika motivacija za razmišljanje o tem, kako naracijo o teh ženskah in glasbeni fenomen povezati. Že od nekdaj rada prinašam teme, povezane z ustvarjalnostjo žensk in drugimi fenomeni. Veliko opazujem in izkoriščam v glasbenem smislu družbene okoliščine, ki so jih denimo prinašali celibatnost oziroma ideja o devištvu, redovnice, življenje v klavzuri. Virdžine so prišle do mene po tej interesni liniji, ne, ker bi po spletu vtiplela 'virginity' in dobila porno strani in 'sworn virgins'. Ta interes je nekaj časa zorel v meni, vzgib za knjige pa je še nekje drugje," je dejala Karmina Šilec.

Veliko tega je naštudirala na Harvardu, kot je povedala Danili Žuraj dva dni prej na literarnem srečanju s Karmino Šilec v Račah. Avtorico je zanimalo bistveno več od kratkih, populističnih zapisov na spletu. Temo raziskave tega fenomena je prijavila kot svoj projekt na Harvardu, sicer ne kot znanstveno raziskavo, ampak kot glasbeno-scensko delo. Univerza Harvard je tako bogata z vsemi gradivi in literaturo, da je področje interesa bilo mogoče širiti v neslutene širine. To, da balkansko epiko lahko najbolje naštudiraš na prestižni ameriški univerzi, je res neverjeten podatek. Matija Murko (1861-1952), znani jezikoslovec z Destrnika, je v Parizu v 30. letih prejšnjega stoletja srečal znamenitega harvardskega raziskovalca Milmana Parryja in mu svetoval, da gre na Balkan, če želi spoznati homersko epiko. V oddelku za helenistične študije na Harvardu je na stotine metalnih plošč guslarjev s celotnega Balkana, ki sta jih snemala po celotnem Balkanu Murko in Parry.

Guslarstvo še živi, odvijajo se celo festivali in ženske lahko že guslajo. Gusle so alter ego inštrument, zelo blizu človeškemu glasu in imajo status svetega. Kar je sveto, je seveda

rezervirano za moške, zato guslark ni bilo veliko, je povedala Karmina Šilec. Nekaj pa jih je bilo, predvsem slepih ali virdžin.

Vseh deset zgodb v Kolosalni balkanski fikciji ne tematizira virdžin, temveč položaj ženske v družbi, ki živi v nekem drugem registru, žensk, ki so mejne, ki imajo "cross-dressing" navado. Družbeni spol virdžine je moški, zaradi razlogov, ki so različni: vendeta - krvno maščevanje, dogovor pred rojstvom, vdovstvo, odpoved dogovorjeni poroki in zaveza devištvu, odhod v vojsko namesto brata, zaradi patrilinearnega običaja, da se lahko deduje samo preko moškega potomca, in če ga ni bilo, je to prevzela ena izmed hčera. Kot je dejala moderatorka, je ob guglanju pojma virdžine in gledanju banalnih filmčkov, televizijskih posnetkov o njih, ugotovila, da ji je posnetek virdžin "vzel vse, kar ji je knjiga dala". Fenomen so različni mediji že tako eksploatirali, da ne vemo več, kaj je res in kaj fikcija.

"Ljudje se radi oziramo po drugačnosti, radi smo hodili na freak šove, si ogledovali siamske dvojčke, pritlikavce, velikane, bradate ženske, v človekovi naravi je, da si s tem povzdiguje svojo samopodobo, malo pa se tudi naslajamo ob nesreči drugih. Mi, zahodnjaki, tudi radi raziskujemo in si prilaščamo razne teme. Pod vtisom byronov in romantičnih avtorjev, ki so slikali neko podobo o Balkanu, pa tam nikoli niso bili, je bilo odvzeto precej primarnega, avtentičnega tudi virdžinam. Družba večinoma ni vedela, da so virdžine zaprisežene device. Od malega so jim povezovali prsi, le ozek krog družine je vedel, ker je pred njimi naredila zaprisego. Fizionomija virdžin je taka, da ne moreš verjeti, kako so se jim obraz, izraz, glas - ker so strastne kadilke (sicer so lahko ženske kadile le, ko so bile vdove) - spremenili," je dejala Šilčeva.

Zakaj se ženska lahko prebije le, če stopi v moške čevlje, je bilo logično vprašanje avtorici. Ena od kvalitet knjige je, da nikjer ne prebije meje, da bi bila preveč avtobiografska. Pripoved je ves čas prvoosebna, vseeno pa je eksplicitno osebno in intimno dozirano zelo diskretno. V dirigentskem poklicu je ta občutek še močnejši. "Zdelo se mi je, da imam pravico zdaj, ko gledam že skozi retrovizor, govoriti o tem, kaj je pomenilo biti v poklicu, ki je še zmeraj precej kalifatski. Dirigiranje je še zmeraj izjemno moška domena, zmeraj sem bila edina v vseh žirijah. Bolj ko se dviguje kakovostna piramida, manj je žensk na vrhu." Način, kako delovati, da bi lahko bila v moškem poklicu uspešna, je edinole z moškimi sredstvi. Virdžina se povezuje s tem načinom, kako ženska najde obliko vključenosti v javnem življenju. Čeprav so virdžine s svojo izbiro dobile pravice, ki gredo moškim, pa to ne moremo imeti za emancipatorično prakso. Tudi odnos do virdžin do žensk je precej paradoksalen, grob, prav poudarjeno šovinističen. Ne gre za opolnomočenje žensk, hkrati pa tudi gre. Vprašanje, ali so ga pridobile, ker so performativno nosile moški spol skozi oblačila ali so dobile privilegiran spol, ker so bile device, nas navezuje na to, da se je v religijah podeljevalo devištvu čudežno moč.

Se je v tem času zgodil tak obrat v družbi, da bodo moški počasi vstopali tudi v ženske čevlje? Zagotovo so se krasne družbene spremembe dogajale v zadnjih letih, a spet se hitro vračamo nazaj, kar skrbi. Demokratičen vstop vseh teh nekoč deprivilegiranih je zdaj agenda povsod - od ljudi različnih barv kože do vseh drugih odrinjenih skupin. Zdaj se vse obrača že v drugo, pozitivno diskriminacijo, ki ne dela usluge, ker še zmeraj bela moška dominacija prevladuje. Dokler ne bo odpravljena razlika med družbenimi, ekonomskimi razredi, ne bo bolje, je prepričana Karmina Šilec. Kako pa je bilo na Harvardu? Politična korektnost je tam

izmojstrena do absurda, inhibira vsako spontanost. Ni več humorja, ni več cinizma, vse začimbe vsakodnevne komunikacije izginjajo, pravi avtorica Babe.

Moderatorica je bila ob branju prepričana, da je vsako izmed virdžin avtorica v živo srečala, predstavljala si jo je z avtodomom na Balkanu po teh balkanskih poteh. "Nisem hotela postati eden izmed tistih laičnih antropologov, ki hodijo po Balkanu s kamero. Nisem hotela prevzeti našega načina osvajanja vsega, kar se osvojiti da, in potem vse strpati v nekakšno folkloro Balkana. Brez neke žive izkušnje prostranih planot, kjer so živele, brez vonjev, neba, brez črnih oblakov Durmitorja pa tudi ne bi hotela biti. Ta privilegij sem morala okusiti in sem šla, se pogovarjala, a ne na romantičen način Indiana Jonesa."

Kako je nastajala trilogija? "Najprej sta bila glasba in ustvarjanje glasbeno-scenskega projekta. Ker zmeraj vzporedno ustvarjamo vizualni svet projekta, odrsko razmišljanje, sem potrebovala tekst za to glasbo. In nastale so endemične pesmi. Potem sem vizualizirala projekt, razmišljala o operi, v kateri pa je več naracije kot v mojih drugih delih. Začela sem si beležiti like, zgodbe in nastale so pripovedi. Knjigi Katalog in Kolosalna balkanska fikcija sta bili do lani skupaj nametano gojišče idej, ki sem jih naknadno brutalno ločila na dve polovički. Zato svetujem, naj bralci začnejo z zgodbami, ki najbolj vznemirijo. V Katalogu pa dobi bralec nekakšno potrdilo."

"Baba je super muzičarka, izjemno pametna in dobro piše"

Začelo se je torej s poezijami, ki so postale glasbeno delo Dert. Ideja guslarstva je taka, da gre za velike epe o junakih, materah, ki jočejo za sinovi, in ženah, ki so ostale za mrtvimi junaki. Besedilca je poslala uglasbit po guslarskem principu finski skladateljici Tellu Turkkka. Dert je emocionalni izliv duše na Balkanu, ko običajno razbijajo kozarce. Cel cede so posneli v času najhujšega lanskega lockdowna, tako da so vse pevke svoje parte posnele na pametne telefone. Posnetke so z veliko truda in časa zložili v album, ki je odraz izjemne povezanosti vseh sodelujočih.

Knjige so napisane z izjemnim, zelo redkim občutkom za pisavo, je dejala moderatorica. Ker misli, da dober pisec ne postaneš čez noč, si predstavlja, da je imela Karmina Šilec vsaj drobne zabeležke že leta skrite v računalniku. Avtorica pravi, da ne, kar je pisala, je lani med koronsko zaporo izročila Mojci Redjko. Prebrala jih je v enem dnevu in rekla 'dokončaj'. Hvaležna ji je za to.

Zakaj naslov Baba? Na poti do naslova so bili dvomi o slabšalnosti izraza. V večini kultur - od Južne Afrike, Koreje, Indije do Japonske - najdemo ta izraz. Največkrat je v pomenu oče, dedek, moški član družine. Če je baba del imena, je običajno častna funkcija, kot je sai baba. Če pa je povezana z žensko, je običajno jaga baba, stara baba, grda baba ... V obeh spolih je zastopana, a pri moškem ima časten pomen, pri ženskem pa slabšalen. "Baba je super muzičarka, izjemno pametna in dobro piše," je sklenila moderatorica.

Večer, Melita Forstnerič Hajnšek, 12. 11. 2021

Petra Vidali

Virdžine (tobelije, burneše, muškarče...) so endemični balkanski - črnogorski, kosovski, severnoalbanski - fenomen. Ženske, ki so se ob manku moških zaprilege devištvu, prevzele moški videz in moška dela in postale del moškega sveta, so v zadnjem času skoraj pop fenomen. Najprej so jih odkrivali etnologi in antropologi, potem so prodirle v fikcijo, na koncu so jih eksploatirali vsi največji svetovni mediji in najmanjše lokalne televizijske postaje. Iz preteklosti vedno potegnemo tisto, kar korespondira z našim časom, in virdžine se zdijo kot naročene za ero preizpraševanja družbene konstrukcije spolov in afirmacije transspolnosti. Seveda pa je včasih zeitgeist samo dober izgovor, ker v vseh časih "ljudje preprosto uživamo v približevanju nenormalnemu, destruktivnemu, nenavadnemu, prepovedanemu, čudnemu, neblogljenemu in zlemu", zapiše v Katalogu Karmine Šilec.

(Avto)muzikologija

Karmina Šilec se je pri svojem koncertnem in glasbenogledališkem ustvarjanju z ženskami v moškem polju ukvarjala, preden so postale tako moderne. Največkrat je pri tem raziskovanju ostajala kar na domači njivi, v glasbi kot historično moški domeni. Vsaj delno ima muzikološki predznak tudi njena izbira virdžin: skupaj z drugimi atributi in privilegiji moškosti so bili virdžinam dostopni tudi glasle in ustno pripovedništvo.

Dva najbolj fascinanta naslova na slovenskem knjižnem trgu letos preizprašujeta vlogi žensk, ki ju je narekoval patriarhat in sta hkrati omogočali izstop iz njega

Hkrati je ta predznak seveda tudi avtobiografski, vendar avtobiografskost ni postavljena v prvi plan. V uvodu res zapiše "ta knjiga, ki govori o drugosti, je narcisistična, in to zato, ker govori samo o tem, kar želim jaz", in pripoved je res ves čas prvosebna, vseeno pa je eksplicitno osebno in intimno dozirano zelo diskretno. "Včasih me vprašajo, kako je biti dirigentka in opravljati delo, ki je tako zelo v domeni moških. Takrat bi včasih najraje odgovorila samo z enim stavkom: 'Prisiljena sem bila ne upoštevati marsikoga,'" preberemo v Katalogu.

Šlogarice, device, znanstvenice

Katalog je, kot v posebnem "geslu" zapiše avtorica, "seznam stvari, notic, sporočil, misli, zapiskov, ki podajajo neke podrobnosti o nečem." Zapiske povezuje oziroma prekinja leitmotiv - kuhanje in pitje prave turške kave ter razbira-

Z vrha kupa

Kako se ženska prebija v moških čevljih

Karmina Šilec: Baba (Katalog, Kolosalna balkanska fikcija)

Nanje se nalagajo vsi drugi pomeni, diskurzi, žanri. Najdemo seznam krščanskih svetnic, ki so spremenile spol, alineje o obravnavi devištvu ali materinstva v papeških enciklikah, primerjavo googlovih zadetkov splošnega in poimenskega iskanja virdžin na zahodni in vzhodni polobli. Najdemo podatek o prvi znanstveni zabeleži o deviški kožici, cele transkripte seminarjev na oddelkih študij spola in ženskih študij ter cele dialoge med raziskovalkami. Najdemo lucidne maksime na meji poezije: "Ali svoboda izbire res da svoboda?/ Ne./ Najboljša izbira je - biti izbran."

V nasprotju s katalogom kot birokratsko kategorijo ("sistematični seznam z določeni podatki") je Katalog Karmine Šilec fragmentaren, nikoli končan seznam vsega, podoben inspirativnim seznamom v metafizijskih zgodbah Borgesa ali, če smo že na Balkanu, Danila Kiša.

In zdi se, da "metafikcija", torej fikcija, ki izhaja iz fikcije, ponuja tudi ustrezen pojmovni okvir tudi za drugo knjigo, Kolosalno balkansko fikcijo. V njej je deset zgodb o desetih virdžinah. Čeprav zgodbe temeljijo na realijah, čeprav je v njih tudi precej transkriptov pogovorov - ni mogoče dovolj poudariti fascinantnega dejstva, da gre za delgotrajno terensko delo, za samotna popotovanja avtorice po balkanskih zakotjih - avtorica poudarja, da so to fikcijski konstrukt.

Ampak takšne niso šele njene zgodbe. Prvici, institut virdžin je preteklost. Virdžine, s katerimi se je srečala Karmina Šilec ali o katerih so ji govorili drugi, so (bile) samo še relikviji nekega časa. Že zaradi časovne distance torej bolj fikcija kot dejstvo. Drugič, tudi ko je bil institut še aktiven, je bil hkrati dejstvo in mit. Bil je nekaj, o čemer se ni govorilo, ampak se je kvečjemu namigovalo, o čemer se je

"maštalo". Tretjič, v trenutku, ko je bil za tujo, zunanjo javnost prekinjen molk, ko je prva virdžina svojo zgodbo povedala prvemu etnologu, antropologu, novinarju, se je začelo samouprizarjanje. Virdžine so začele ustvarjati zgodbe o sebi, fikcijo o sebi. Tako kot so prej svojo podobo oblikovale po moški podobi, so zdaj svoje zgodbe oblikovale tako, da so zadostile iskalcem drugosti.

Karmina Šilec je šla na pot, na mnogo poti, z vsem tem vedenjem in na srečo brez navne želje, da bi ločila mit od resnice. Vsem nanosom fikcije je dodala svojo, iz vseh usedlin fikcije je razbrala svojo zgodbo.

Balkanologija in ex yu-mitologija

Intrigantno drugost virdžin je Karmina Šilec postavila v kontekst bolj domače drugosti, balkanskosti. V kataloškem in zgodbarskem delu Baba ponuja zgodovino in geografsko spoznavanje tega teritorija in obsežen seznam avtoričinih zasebnih in hkrati obćih mest jugoslovanstva. Svoje mesto dobi cela pionirska zaprisega in svoje geslo dobi yugo, in sploh, kadarkoli je avtorica naletela na plodno izhodišče, ga je nadgradila z inspirativnim ekskurzom. Najdejo se sanje z natančnim popisom itinerarja Ferdinandovega in Zofijinega popotovanja po Sarajevu in najdejo se fascinanti podatki o OZNI ("Njihov *ratio* uspešnosti je bil impresiven. Vsak zaposleni je v manj kot dveh letih označil več kot sto trideset osumljencev").

Pot do socialne vključenosti in moči

"Mislim, da ideja biti virdžina ponuja pot do socialne vključenosti in do moči. Virdžine dejansko zrcalijo omejitve in izbire, ki se nanašajo na spol in spolnost in ki danes prihajajo na plan. Zanima me vprašanje uporabe moških sredstev za doseg nekih ciljev v sodobni družbi. Koliko to v resnici drži in zakaj menimo, da lahko ženska največkrat uspe le, če se dejansko skuša prebiti v moških čevljih?"

Seznam relikvij

"Ostalo bo: slavni slogani za izdelke za dom Gorenje in zgodbe o prvih pralnih strojih, ki so porabili toliko električne energije, da se je električni števec vrtel tako hitro, da bi ga lahko uporabili kot ventilator, če bi stali zraven; črno-beli šolski učbeniki; vonj po doma praženi kavi; javna stranišča na štrbunk; krvodajalske akcije in mastna kranjska klobasa potem - za moč in hitro okrevanje; cepljenja v sklopu osnovnošolske zdravstvene oskrbe, hrana, ki smo jo imeli, in hrana, ki je nismo imeli; Jup!, dolge vrste avtobusov 'gastarbajterjev' na državnih mejah; romanja k Mariji v Medjugorje, odhod v počitniške kolonije za šolske otroke ali v sindikalne počitniške domove na morju; skromnost in trdo delo naših ljudi; kultura nakupovalnih odprav v Italijo in Avstrijo, rednih sezonskih dejavnosti z vsem, kar sodi zraven: dolgo čakanje na mejnih prehodih, laganje carinikom, tihotapljenje."

Baba je izšla pri založbi Sanje.

Karmina Šilec s produkti coregie projekta Baba. Ob knjigah Baba - Katalog in Kolosalna balkanska fikcija - pri založbi Sanje sta pri Carmini Slovenici izšli tudi zvočna knjiga Kolosalna balkanska fikcija s pripovedovalko Minco Lorenci in zgoščenka s posnetkom koncerta Dert, endemične pesmi.
Foto: Carmina Slovenica

Rekla bi, da se lahko ta stranski produkt avtoričinega ukvarjanja z virdžinami kosa z vsakim posvečenim poskusom sistematiziranja ex yu-mitologije. Najboljše pri tem pa je, da ne igra na karto sentimentalnosti in nostalgčnosti. Preprosto naredi popis tistega, kar nam je ostalo, ker je (bilo) edinstveno. Definitivno bo ostala kafana na primer. Ker je ni mogoče prevesti v kavarno, pa tudi v gostilno, bife, restavracijo, bistro ali taverno ne.

Virdžine in vdove - edine ženske, ki so imele glas

Kot v vsaki pravi fikciji tudi v Babi ni fotografij. V drugi del vstopamo skozi zemljevid, ki umešča imena virdžin, to pa je tudi vse. Avtorica nekajkrat zapiše, da je imela na terenu kamero, in na nekem mestu virdžin, to pa je s portreti prelepla steno v svojem kabinetu. Takrat sem si želela, da bi lahko videla, kar je gledala. Ampak ko sem po branju knjige nekatere virdžine poguglala (ja, največ zadetkov ima, kot je za Katalog prešela tudi avtorica, Stana Cerović), sem bila precej razočarana. Kamera je videla neskončno manj od Karmine Šilec.

Baba je izvorni prispevek k preučevanju konstrukcije prehodnih identitet in žanrov. Kljub različnim izhodiščem in različnim razmerjem med zasebnim in javnim, privatnim in arhetipskim sem ob branju Babe večkrat pomislila na Kraljico, devico, vdovo, prasio Erice Johnson Debeljak. Ena od virdžin v Babi izjavi, da je imela v teh okoljih ženska besedo samo, če je bila virdžina ali vdova. Če je torej bila brez moškega gospodarja oziroma je sama zavzela njegovo mesto. Ob avtorici sijajno reinterpretirata vlogi, ki ju je general patriarhat in ki sta hkrati omogočali ženski izstop iz patriarhata. Brez dvoma sta to zame letos najbolj fascinanta knjižna naslova na slovenskem knjižnem trgu. In ja, seveda sta knjigi napisali ženski. Vedeli smo, da je Erica Johnson Debeljak odlična pisateljica. Zdjaj vemo, da Karmina Šilec tudi piše odlično.